

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Voikukkia-yhteistyökumppanien kokemuksia työskentelystä lastensuojelun kokemusasiantuntijavanhempien kanssa

Aalto, Wilhelmina
Alanen, Emilia

2018 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Voikukkia-yhteistyökumppanien kokemuksia
työskentelystä lastensuojelun
kokemusasiantuntijavanhempien kanssa

Wilhelmina Aalto
Emilia Alanen
Sosiaalialan koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Huhtikuu, 2018

Wilhelmina Aalto & Emilia Alanen

Voikukkia-yhteistyökumppanien kokemuksia työskentelystä lastensuojelun kokemusasiantuntijavanhempien kanssa

Vuosi 2018 Sivumäärä 50

Opinnäytetyön tarkoitus oli kuvailla Voikukkia-toiminnan yhteistyökumppanien kokemuksia lastensuojelun kokemusasiantuntijavanhempien kanssa työskentelystä ja yhteistyökumppanien kehittämisehdotuksia toiminnalle. Tavoite oli tuoda näkyväksi ammattilaisten kokemuksia ja kehittämisehdotuksia, joita opinnäytetyön yhteistyökumppani Kasper - Kasvatus- ja perheneuvonta ry ja muut kokemusasiantuntijuudesta kiinnostuneet voisivat hyödyntää kokemusasiantuntijatoiminnassa ja sen kehittämisessä.

Opinnäytetyön tietoperustassa perehdytään kokemusasiantuntijuuteen eri näkökulmista ja kokemusasiantuntijayhteistyöhön. Teoriaosuudessa käsitellään myös vanhempien tukemista, kun lapsi sijoitetaan tai otetaan huostaan. Lopuksi esitellään opinnäytetyön yhteistyökumppani Kasper - Kasvatus- ja perheneuvonta ry:n hallinnoima Voikukkia-toiminta ja -tukihenkilöprojekti. Opinnäytetyö on toteutettu laadullisen tutkimuksen menetelmillä. Teemahaastatteluihin osallistui kuusi sosiaali- ja terveystieteiden ammattilaista, jotka olivat työskennelleet kokemusasiantuntijavanhempien kanssa.

Haastatellut arvostivat kokemusasiantuntijoita ja näkivät heidät olennaisina kumppaneina koulutus- ja kehittämistyössä. Kokemusasiantuntijayhteistyön koettiin parantaneen työn laatua ja tuovan esille asiakasnäkökulman. Yhteistyössä nähtiin mahdollisuus löytää uusia näkökulmia ja ratkaisuja sekä parantaa palveluita. Haastatellut kertoivat oppineensa yhteistyöstä monia asioita niin ammatillisesti kuin inhimillisesti. He halusivat jatkaa kokemusasiantuntijayhteistyötä.

Kokemusasiantuntijoihin suhtauduttiin haastateltujen mielestä pääosin tasavertaisesti, mutta poikkeustilanteistakin kerrottiin. Yhteistyössä kohdatut haasteet liittyivät asenteisiin, resursseihin ja vakiintuneiden käytäntöjen puuttumiseen kuten kokemusasiantuntijoiden palkkionmaksuun. Joskus kokemusasiantuntijoille annettu vaikuttamismahdollisuus oli ollut ainoastaan näennäinen tai heitä oli vähätelty. Kokemusasiantuntijoiden omien kokemusten käsittely nähtiin tärkeänä. Kehittämisehdotukset kokemusasiantuntijatoiminnalle liittyivät yhteistyön laajentamiseen ja vakiinnuttamiseen sekä yhteistyövalmiuksien molemminpuoliseen parantamiseen.

Asiasanat: kokemusasiantuntijuus, kokemusasiantuntijayhteistyö, lastensuojelu, vanhempien tukeminen

Wilhelmina Aalto & Emilia Alanen

Voikukkia partners' experiences of working with parents who are experts by experience in child protection

Year	2018	Pages	50
------	------	-------	----

The purpose of this thesis was to describe Voikukkia ("blossoming parenthood") partners' experiences of working with parents who are experts by experience in child protection, and the partners' ideas on how to further improve the activity. The aim was to make the professionals' experiences and development suggestions visible so that the thesis partner and others who are interested in expertise by experience could use the information in developing expertise by experience in their own organizations.

The theoretical background of this thesis deals with expertise by experience from different perspectives and expert by experience collaboration. It also addresses the support that parents receive when children are placed outside their home or taken into custody. The thesis partner Kasper - Kasvatus- ja perheneuvonta ry's Voikukkia activity and Voikukkia support person project are introduced. This thesis was carried out with qualitative research methods. A total of six social and health care professionals who had worked with parents who were experts by experience participated in individual interviews.

The interviewees valued experts by experience, and saw them as essential partners in education and development work. They felt that expert by experience collaboration had improved the quality of work, and emphasized the client's perspective. In the collaboration they saw an opportunity to find new perspectives and solutions and to improve services. The interviewees said they had learned from the collaboration both professionally and personally. They wanted to continue with the expert by experience collaboration.

The interviewees thought experts by experience were mostly seen as equals, but also mentioned exceptions. The challenges in the collaboration were associated with attitudes, resources, and the lack of established practices such as expert by experience compensations. At times the opportunity to influence had been only formal or the experts had been belittled. The development suggestions dealt with establishing and expanding the collaboration and improving the competence for collaboration.

Keywords: expertise by experience, expert by experience collaboration, child protection, parent support

Sisällys

1	Johdanto.....	6
2	Kokemusasiantuntijuus.....	7
	2.1 Kokemusasiantuntijaksi kehittyminen	8
	2.2 Kokemusasiantuntijakoulutus	9
	2.3 Kokemusasiantuntijuus lastensuojelussa	10
	2.4 Voikukkia-kokemusasiantuntijuus	10
3	Kokemusasiantuntijayhteistyö	11
4	Vanhempien tukeminen sijoitus- ja huostaanotto-prosessissa	13
5	Voikukkia	15
	5.1 Voikukkia-toiminta	16
	5.2 Voikukkia-tukihenkilöprojekti	17
6	Opinnäytetyön toteutus	17
	6.1 Laadullinen tutkimus	18
	6.2 Teemahaastattelu	18
	6.3 Aineiston analysointi	19
7	Tulokset	19
	7.1 Kontakti kokemusasiantuntijavanhempiin.....	20
	7.2 Ammattilaisten suhtautuminen kokemusasiantuntijayhteistyöhön.....	21
	7.3 Yhteistyökokemusten arviointi	25
	7.4 Kokemusasiantuntijayhteistyön vaikutukset	28
	7.5 Enemmän kokemusasiantuntijoita laajempiin yhteistyöverkostoihin	31
	7.6 Paremmat valmiudet kokemusasiantuntijayhteistyöhön.....	32
8	Tulosten pohdintaa	34
9	Eettisyys ja luotettavuus.....	37
	Lähteet	40
	Liitteet	43

1 Johdanto

Perehdyimme opinnäytetyössämme ammattilaisen ja kokemusasiantuntijan väliseen yhteistyöhön ammattilaisen näkökulmasta. Teimme opinnäytetyön yhteistyökumppanimme Kasper - Kasvatus- ja perheneuvonta ry:n hallinnoimalle Voikukkia-toiminnalle, joka keskittyy sijoitettujen ja huostaanotettujen lasten vanhempien tukemiseen ja osallisuuteen. Kiinnostuimme aiheesta osallistuttuamme ammattikorkeakoulumme järjestämään valmennukseen, jossa tutustuimme tarkemmin kokemusasiantuntijuuteen. Meille tarjottiin mahdollisuutta opinnäytetyön tekoon toisen meistä ollessa työharjoittelussa Kasper - Kasvatus- ja perheneuvonta ry:ssä. Opinnäytetyön aihe liittyi alusta saakka kokemusasiantuntijavanhempiin ja tarkentui yhteisten keskustelujen pohjalta ammattilaisnäkökulmaan.

Opinnäytetyömme tarkoitus oli kuvailla Voikukkia-toiminnan yhteistyökumppanien kokemuksia lastensuojelun kokemusasiantuntijavanhempien kanssa tehdystä yhteistyöstä ja yhteistyökumppanien kehittämis ehdotuksia toiminnalle. Opinnäytetyön tavoite oli tuoda näkyväksi ammattilaisten kokemuksia ja kehittämis ehdotuksia, joita yhteistyökumppanimme Kasper - Kasvatus- ja perheneuvonta ry ja muut kokemusasiantuntijuudesta kiinnostuneet voisivat hyödyntää kokemusasiantuntijatoiminnassa ja sen kehittämisessä.

Tutkimuskysymyksemme olivat:

- Millaisia kokemuksia Voikukkia-toiminnan yhteistyökumppaneilla on lastensuojelun kokemusasiantuntijavanhempien kanssa työskentelystä?
- Miten toimintaa voisi kehittää?

Rajasimme näkökulman Voikukkia-toiminnan yhteistyökumppaneihin opinnäytetyön kumppanimme Kasper - Kasvatus- ja perheneuvonta ry:n toiveen mukaisesti. Suunnitteluvaiheessa aikomuksemme oli selvittää yhteistyökokemuksia nimenomaan Voikukkien kautta toimineiden kokemusasiantuntijavanhempien kanssa, mutta rajaus osoittautui hankalaksi. Haastateltavat ammattilaiset olisivat työskennelleet muidenkin kokemusasiantuntijavanhempien kanssa, ja kokemusten erottelu Voikukkien ja muiden tahojen kokemusasiantuntijoihin olisi vaikeaa ja tutkimuskysymyksemme kannalta turhaa. Kohdistamalla haastattelut yhteistyökokemuksiin kaikkien lastensuojelun kokemusasiantuntijavanhempien kanssa oli mahdollista saada laajemmin tietoa kokemuksista. Lisäksi kaksi aktiivista Voikukkia-kokemusasiantuntijaa olisivat voineet olla yliedustettuina haastateltavien kokemuksissa, mikäli olisimme selvittäneet vain Voikukkia-kokemusasiantuntijoihin liittyviä yhteistyökokemuksia.

Opinnäytetyömme keskeisin teoriapohja on kokemusasiantuntijuus eri näkökulmista sekä kokemusasiantuntijan ja ammattilaisen yhteistyö. Kokemusasiantuntijuudesta on viime vuosina

kirjoitettu melko paljon, mutta yhtenäistä selkeärajaista määritelmää sille ei ole. Käsittelemme muutamia eri näkökulmia kokemusasiantuntijuuteen ja kokemusasiantuntijan tehtäviin. Sen jälkeen perehdymme kokemusasiantuntijoiden ja ammattilaisten yhteistyöhön sekä sen hyötyihin ja haasteisiin. Lisäksi kerromme vanhempien tukemisesta, kun lapsi sijoitetaan tai otetaan huostaan. Teoriaosuuden lopuksi esittelemme Kasper - Kasvatus- ja perheneuvonta ry:n Voikukkia-toiminnan ja -tukihenkilöprojektin.

Teorian jälkeen kerromme opinnäytetyön toteutusmenetelmistä eli laadullisesta tutkimuksesta, teemahaastattelusta ja aineiston analysoinnista. Esittelemme tulokset, pohdimme niitä ja ehdotamme jatkotutkimuksen aiheita. Lopuksi tarkastelemme opinnäytetyömme eettisyyttä ja luotettavuutta.

2 Kokemusasiantuntijuus

Kokemusasiantuntija on henkilö, jolla on kokemusta vaikeasta elämäntilanteesta, sairaudesta tai kriisistä, niiden kanssa elämisestä ja niihin liittyvien palveluiden käyttämisestä. Kokemusasiantuntijan kokemus voi olla esimerkiksi mielenterveyden häiriöstä, asunnottomuudesta, lastensuojelusta tai fyysisestä sairaudesta. Kokemusasiantuntijat ovat työstäneet kokemuksiinsa ja usein käyneet kokemusasiantuntijakoulutuksen ennen tehtävissä toimimista. He toimivat muun muassa palveluiden kehittämistyössä, vaikuttamis- ja koulutustyössä sekä vertaisena muille samaa kokeneille. He pyrkivät parantamaan palveluiden laatua ja hälventämään ennakko-oloja.

Kokemusasiantuntijuus on kasvava kehityssuunta sosiaali- ja terveyspalveluissa. Sosiaali- ja terveysministeriö on asettanut Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselle tavoitteeksi kokemusasiantuntemuksen laajemman ja vahvemman hyödyntämisen. Tavoite on osa kärkihanketta, jonka päämäärä on palveluiden kehittäminen asiakaslähtöisiksi ja asiakkaiden osallistumisen lisääminen. (Sosiaali- ja terveysministeriön ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tulossopimus vuosille 2016 - 2019; tulostavoitteet 2016 2016, 6.)

Kokemusasiantuntijatoiminnan tausta on päihde- ja mielenterveyskentällä, kansalaistoiminnassa ja kolmannella sektorilla. Viime vuosina kokemusasiantuntijatoimintaa on alettu kehittää vahvemmin myös julkisen sektorin puolella. Toiminta asettuu kansalaistoiminnan, vapaan vertaistuen, lakisääteisten palveluiden ja järjestelmän välille. (Hietala & Rissanen 2015, 7 - 8.) Sosiaali- ja terveyspalveluiden asiakkailla on harvoin mahdollisuuksia vaikuttaa palveluiden toteutukseen ja rakenteisiin. Kokemusasiantuntijuuden kautta asiakkaat pääsevät vaikuttamaan palveluihin ja osallisuuden periaate toteutuu paremmin. (Toikko 2011, 107.) Osallisuuden edistäminen on kirjattu sekä sosiaalihuoltolakiin että sosiaalialan ammattihenkilön eettisiin ohjeisiin (Sosiaalihuoltolaki 2014/1301; Arki, arvot ja etiikka 2017, 16 - 18).

Kokemusasiantuntijatoiminnan perustana on kuntoutujan tai palvelunkäyttäjän kiinnostus, vapaaehtoisuus ja päätös osallistua kokemusasiantuntijatoimintaan. Osallistumisen lähtökohtana ei ole viranomaisuunnitelma tai -pätös. Edellisten ohella toiminnan vastikkeellisuus kannustaa ja on tärkeää. Se voi mahdollistaa vaiheittaisen siirtymisen avun ja avustuksen piiristä toimeentuloa hankkivaksi kansalaiseksi. Korvauksien maksajien on tärkeää huomioida, ettei toiminnan vastikkeellisuus vaikuta kielteisesti kokemusasiantuntijana toimivan etuuksiin ja että toimeentulo pysyisi mahdollisimman tasaisena kokemusasiantuntijan toimintakyvyn, tehtävien ja tilanteiden muuttuessa. (Hietala & Rissanen 2015, 7 - 8.) Monet kokemusasiantuntijat osallistuvat toimintaan oman työnsä ohella, mutta silloinkin tehdyn työn korvaaminen on asianmukaista. Se viestii kokemusasiantuntijan tehtävän arvostamisesta.

Kokemusasiantuntijat osallistuvat käytännön asiakas- ja potilastyön, sosiaali- ja terveydenhoitojärjestelmän, palveluiden sekä ammatillisen koulutuksen kehittämiseen. Kokemusasiantuntijatoiminnan välitön hyöty ja merkitys perustuvat tietoon, jota työntekijät saavat kuulemalla kokemuksia sairastamisesta, kuntoutumisesta ja kuntoutujien arjesta, järjestelmän kehitystarpeista, palveluiden sisällöstä sekä vuorovaikutuksesta. Pidemmän aikavälin hyödyt koskevat muun muassa palveluiden kehittämistä, asiakaslähtöisyyden vahvistamista sekä järjestelmän hajanaisuuden ja avun saamiseen liittyvien haasteiden korjaamista. (Hietala & Rissanen 2015, 11.)

Kokemusasiantuntijana toimiminen edellyttää riittävää kuntoutumista ja jaksamista, mutta sen on havaittu myös tukevan hyvinvointia. Voimaannuttava vaikutus perustuu tunteeseen omien kokemusten merkityksellisyydestä. Kokemusasiantuntijatoiminta lisää osallisuuden tunnetta ja vaikutusmahdollisuuksia. Se tukee henkilökohtaista kehitystä ja mahdollistaa itselle merkityksellisten asioiden tekemisen. Kokemusasiantuntijana toimiminen edistää uuden identiteetin muodostamista. Identiteetin kannalta on olennaista, tunteeke henkilö itsensä potilaaksi, asiakkaaksi, kuntoutujaksi vai kokemusasiantuntijaksi. (Hietala & Rissanen 2015, 12.)

2.1 Kokemusasiantuntijaksi kehittyminen

Toikko (2015) esittelee tutkimuksessaan kokemusasiantuntijaksi kehittymisen neljä eri teemaa. Vaikeaan elämäkokemukseen on tärkeää saada etäisyyttä. Vaikka esimerkiksi mielen-terveyden häiriö saattaa olla edelleen osa elämää, siihen liittyviin tunteisiin tulee saada tietty välimatka ennen kuin kokemusta voi kuvailla ja analysoida vapaammin. Toinen teema on kokemusten jakaminen vertaisten ja ystävien kanssa. Tarinan muodostaminen omasta kokemuksesta auttaa luomaan etäisyyttä siihen. Kokemuksia kertomalla ja kuulemalla oma ta-

rina asettuu osaksi laajempaa narratiivia. Eri ihmisten kokemukset eivät ole täysin samanlaisia, mutta olennaisempaa on jakaa niiden aiheuttamia tunteita, jotka ovat usein samankaltaisia.

Osa kokemusasiantuntijaksi kehittymistä on aiemman osaamisen ja taitojen yhdistäminen kokemusasiantuntijuuteen. Ihminen ei ole ainoastaan ongelmansa, vaan hänellä saattaa olla ammatillinen pätevyys tai harrastusten kehittämiä taitoja. Toikon haastattelemista kokemusasiantuntijoista osa oli tehtävissään hyödyntänyt aiempia taitojaan ja kiinnostustaan muun muassa toimimalla ryhmänohjaajana. Neljäs Toikon esiintuoma teema on tulevaisuuteen suuntautuminen. Haastateltavat olivat saaneet tehtäviä kokemusasiantuntijakoulutuksen järjestäneeltä sairaalalta, mutta osa oli kiinnostunut myös palveluiden kehittämisestä ja yhteiskunnallisen keskustelun lisäämisestä. (Toikko 2015.)

2.2 Kokemusasiantuntijakoulutus

Kokemusasiantuntijuuden pohjana ovat omat kokemukset. Kokemusasiantuntijakoulutuksen aikana koulutettava työstää kokemustaan asiantuntijuudeksi (Sinkkonen & Kurki 2013, 21). Mielen avain -hankkeen 2012 - 2014 yhteydessä kokemusasiantuntijoiksi koulutautuneet mielenterveys- ja päihdekuntoutujat ja omaiset valittiin koulutukseen huomioiden heidän halukkuutensa työstää ja kertoa kokemuksistaan (Sinkkonen 2013, 23).

Koulutetut Kokemusasiantuntijat ry eli KoKoA ry toimii valtakunnallisesti kokemusasiantuntijuuden edistämiseksi. Kokemusasiantuntijatehtävien välittämisen lisäksi KoKoA ry järjestää kokemusasiantuntijuuskoulutuksia vaikeita elämäntilanteita kokeneille ja heidän läheisilleen. Koulutuksia järjestävät myös muut järjestöt, muun muassa eri potilasjärjestöt. Koulutus on melko vapaamuotoinen, mutta yleensä siihen kuuluu ainakin oman kokemuksen rakentaminen tarinaksi ja kokemusasiantuntijan tehtäviin tutustuminen. (Nieminen 2017.) Lisäksi se voi sisältää esimerkiksi esiintymisvalmennusta.

Laurea-ammattikorkeakoulu pilotoi keväällä 2017 Samassa veneessä - jaetun asiantuntijuuden yhteisvalmennusta, joka toteutettiin yhteistyössä Espoon kaupungin aikuissosiaalityön, lastensuojelun, mielenterveys- ja päihdepalveluiden, HYKS-psykiatrian sekä Y-säätiön kanssa. Suunnitteluvaiheessa syksyllä 2016 mukana oli myös muita toimijoita. Kouluttajina toimivat Laurean lehtorit ja kokemusasiantuntijavalmentajat. Valmennukseen osallistui 10 kokemusasiantuntijoiksi koulututtavaa ja 10 sosiaali- ja terveysalan opiskelijaa. Valmennuksen tavoitteena oli lisätä ymmärrystä kokemusasiantuntijuudesta, opetella kokemusasiantuntijoiden ja sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten yhteistyötä ja suunnitella kokemusasiantuntijoiden tehtäviä yhdessä työelämän yhteistyökumppanien kanssa. (Talaskivi-Munther, Talasma & Varjonen 2017, 24 - 25.)

2.3 Kokemusasiantuntijuus lastensuojelussa

Lastensuojelun laatusuosituksiin on kirjattu kokemustiedon ja kokemusasiantuntijuuden hyödyntäminen osana asiakkaiden osallisuuden vahvistamista. Kokemustieto tuo sekä työntekijöille että palveluiden johdolle arvokasta ymmärrystä lastensuojelutyöstä asiakkaan näkökulmasta. Kokemusasiantuntijuuteen perustuvia ryhmiä ovat muun muassa Helsingin lastensuojelun Nuoret kehittäjät ja Pesäpuu ry:n Selviytyjät, jotka molemmat antavat nuorille mahdollisuuden olla mukana kehittämässä lastensuojelun palveluita. (Lastensuojelun laatusuositus 2014, 19 - 21.)

Pääkaupunkiseudulla lastensuojelussa ja aikuissosiaalityössä tehdyissä kokeiluissa asiakkaat ja sosiaalityöntekijät ovat yhdessä kehittäneet ja tutkineet sosiaalipalveluita, ja näistä kokeiluista on syntynyt yhteistutkimisen menetelmä. Menetelmässä palveluiden käyttäjät ja työntekijät työskentelevät tasa-arvoisina kumppaneina tuottaakseen laadukkaampia ja paremmin toimivia palveluita. Kuulluksi tuleminen ja vaikuttamismahdollisuudet ovat samalla tuoneet asiakkaille voimaantumisen kokemuksia. Raskaat kokemukset on mahdollista kääntää voimavaroiksi. Myös työntekijät ovat kokeneet, että he jaksavat työssään paremmin ja heidän ammatillisuutensa on vahvistunut. Yksi yhteistutkimisen pilottiryhmistä, Nuoret kehittäjät, sai vuonna 2012 kansallisen demokratiapalkinnon. (Palsanen 2013, 3 - 4, 10 - 11, 15.) Nuorten kehittäjien ryhmästä on sittemmin rakentunut Osallisuuden aika ry, jossa lastensuojelutaustaiset nuoret ja ammattilaiset yhdessä pyrkivät parantamaan lapsiperheiden palveluita ja vaikuttamaan päätöksentekoon (Työmme 2017).

Lastensuojelutaustaisten nuorten kokemusasiantuntijuus on vahvistunut ja noussut yhteiskunnalliseen keskusteluun, mutta vanhempien kokemusasiantuntijuus ei ole vielä saanut samanaista näkyvyyttä. Emme löytäneet tiedonhaussa yhteistyökumppanimme lisäksi muita organisaatioita, joilla olisi omia lastensuojelun kokemusasiantuntijavanhempia jatkuvasti mukana toiminnassa. Opinnäytetyötä tehdessä olemme kuulleet kuitenkin useista organisaatioista, jotka hyödyntävät kokemusasiantuntijavanhempien osaamista tietyissä tehtävissä. Yhteistyökumppanillamme Kasper - Kasvatus- ja perheneuvonta ry:llä on tietoa myös muun muassa eri kaupungeissa toimineista lastensuojelupalveluiden kehittämisryhmistä, jotka oli suunnattu vanhemmille.

2.4 Voikukkia-kokemusasiantuntijuus

Voikukkia-kokemusasiantuntijat ovat huostaanotettujen ja sijoitettujen lasten vanhempia. Heillä on kokemustietoa lastensuojelusta, sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista ja tuen

saamisesta. Voikukkia-kokemusasiantuntijoilla on tietoa oman kokemuksensa lisäksi vertaisensa kokemuksista, minkä vuoksi he pystyvät antamaan laajemman ja todenmukaisemman kuvan huostaanotettujen ja sijoitettujen lasten vanhempien asemasta, kokemuksista ja prosesseista. (Heinonen 2017b.)

Voikukkia-kokemusasiantuntijana toiminen edellyttää tarpeeksi hyvää vointia ja elämäntilannetta, jotta työskentely on tarkoituksenmukaista kaikille osapuolille, myös kokemusasiantuntijalle itselleen. Tarpeeksi hyvä vointi edellyttää kokemusten työstämistä. Kokemusasiantuntijakoulutus ei ole edellytys Voikukkia-kokemusasiantuntijana toimimiselle, mutta osa Voikukkia-kokemusasiantuntijoista on käynyt esimerkiksi sairaanhoitopiirin kokemusasiantuntijakoulutuksen. Lähes kaikilla Voikukkia-kokemusasiantuntijoilla on tällä hetkellä Voikukkia-vertaisohjaajan koulutus. (Heinonen 2017b.)

Kokemusasiantuntijoiden hyvinvointiin on kiinnitettävä huomiota myös kokemusasiantuntijana toimimisen aikana. Voikukkia-toiminnassa on havaittu, että omia kokemuksia työssä hyödynnettäessä tärkein tuki on mahdollisuus saada apua valmistautumiseen sekä tilanteiden läpikäymiseen jälkikäteen (Heinonen 2017a, 2).

Voikukkia-kokemusasiantuntijoissa on sekä vapaaehtoisia että Voikukkia-toiminnassa ja -tukihenkilöprojektissa työskenteleviä. Heidän tehtäväkenttensä on laaja. He tekevät kehittämis- ja vaikuttamistyötä, pitävät puheenvuoroja ja osallistuvat paneeleihin. Voikukkia-kokemusasiantuntijat osallistuvat erilaisiin ryhmiin ja työpajoihin. He tuottavat, kehittävät ja arvioivat materiaalia. Lisäksi työhön voi kuulua esimerkiksi kouluttamista. He työskentelevät Voikukkia-toiminnassa ja -tukihenkilöprojektissa sekä näiden yhteistyökumppanien kanssa. Palkkion Voikukkia-kokemusasiantuntijoille maksaa tilaava taho tai sisäisissä työtehtävissä Voikukkia-toiminta tai -tukihenkilöprojekti. (Heinonen 2017b.)

Voikukkia-toiminnassa ja -tukihenkilöprojektissa on mukana sekä kokemusasiantuntijoita että vertaisia. Voikukkia-kokemusasiantuntijuuden ja vertaisuuden erottavat toisistaan toiminnan kohde. Vertaiset työskentelevät samaa kokeneiden parissa. (Hägglund 2017; Heinonen 2017b.) Kokemusasiantuntijoiden työskentelykumppaneina tai toiminnan kohteena voivat olla esimerkiksi ammattilaiset tai opiskelijat. Kokemusasiantuntijana on huomioitava vertaistoimintaa voimakkaammin myös ammattilaisten näkökulma. (Heinonen 2017b.)

3 Kokemusasiantuntijayhteistyö

Kokemusasiantuntijoiden ja ammattilaisten välinen yhteistyö ja osallisuuden lisääntyminen ovat vasta aluillaan kunnissa ja organisaatioissa, vaikka kansalliset suositukset ovat kannusta-

neet tähän suuntaan. Palvelunkäyttäjiä kouluttamalla edistetään heidän oikeuksiaan ja asemaansa. Samalla saadaan aikaan uuden tason asiantuntijuutta. (Falk, Kurki, Rissanen, Kankaanpää & Sinkkonen 2013, 4.)

Kokemusasiantuntijatoiminta tuo parhaimmillaan täydentävää tietoa asiantuntijoiden ja ammattiauttajien osaamiseen sekä palvelujärjestelmään. Kokemusta ja ammatillista tietoa yhdistämällä voidaan luoda uutta tietoa ja löytää uudenlaisia näkökulmia laadukkaampien, toimivampien ja mahdollisesti edullisempien palveluiden suunnitteluun. (Hietala & Rissanen 2015, 12.)

Rissanen (2015, 202 - 203) tarkastelee väitöskirjassaan kokemusasiantuntijana toimimisen eri tasoja, jotka ovat sidonnaisia kokemusasiantuntijan tehtävään. Palvelunkäyttäjien keskinäinen kokemusasiantuntijuus on vertaistukea, joka voidaan nähdä yhtenä kokemusasiantuntijuuden alakäsitteenä. Toimiessaan yhdessä ammattilaisen kanssa kokemusasiantuntija toimii tulkkina ja ymmärryksen lisääjänä, ja toiminnan pääpaino on työntekijän ja kokemusasiantuntijan välisessä suhteessa. Kun kokemusasiantuntijatoiminta suuntautuu vertaisten joukosta ulospäin palvelujärjestelmään, työntekijöiden ja opiskelijoiden kouluttamiseen sekä ihmisten asenteisiin, puhutaan palveluiden suunnittelusta ja kehittämisestä, kokemuskouluttamisesta ja tiedottamisesta. Esimerkiksi Jankko (2008, 117) katsoo tämän viimeisimmän olevan varsinaista kokemusasiantuntijan työtä.

Työntekijöiden rooli voidaan nähdä kokemusasiantuntijatoiminnan mahdollistajana. Toiminnan näkyvyyden ja tehokkuuden lisäämiseksi tarvitaan usein resursseja, kuten aikaa, tiloja ja taloudellista panosta. Toiminta edellyttää työntekijöiden innostusta ja sitoutumista työn kehittämiseen, sillä työntekijän vastuulla on toiminnan organisointi, dokumentointi ja siitä tiedottaminen. Uudenlaiseen toimintaan mukaan lähteminen kysyy avoimuutta ja rohkeutta katsoa omaa työtään kriittisesti ja heittäytyä. Siinä missä kokemusasiantuntijatoiminta edellyttää näitä asioita, se myös antaa. Työntekijöiden ammattitaito karttuu, kun kokemuksellinen tieto ja vuoropuhelu tuovat uusia näkökulmia ja syventävät tietoisuutta omasta toiminnasta. Toiminnan koetaan tuovan lisää mielekkyyttä työhön ja olevan merkityksellistä sekä kokemusasiantuntijalle että työntekijälle. Muutos ja asioihin vaikuttaminen nähdään kokemustiedon kautta konkreettisemmin. (Satosaaari 2016, 54 - 62.)

Mäki-Fränti (2016, 45 - 47) selvittää pro gradu -tutkielmassaan sosiaaliaseman työntekijöiden kokemuksia kokemusasiantuntijoiden kanssa toimimisesta. Kokemusasiantuntijuuden hyödyntämiseen suhtaudutaan myönteisesti, mutta tehtävien moninaisuudesta ja käytännön asioista kaivattaisiin enemmän tietoa. Asiakastyön kiireisyys ja kokemusasiantuntijuuteen liittyvän koulutuksen puute tekevät uuden toimintamallin vakiintumisesta hankalaa. Esimiehen tuki ja sitoutuminen ovat tärkeitä tekijöitä toiminnan sisäistämässä.

4 Vanhempien tukeminen sijoitus- ja huostaanottoprosessissa

Lastensuojelun tavoite on turvata lapselle turvallinen kasvuympäristö, tasapainoinen ja monipuolinen kehitys sekä erityinen suojelu. Ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista ja tasapainoisen kehityksen turvaamisesta on lapsen vanhemmilla ja huoltajilla. Lasten ja perheiden kanssa työskentelevien viranomaisten velvollisuus on tukea heitä kasvatustehtävässä sekä pyrkiä ohjaamaan perhe tarpeeksi aikaisin tarvitsemansa avun ja tarvittaessa lastensuojelun piiriin. Lastensuojelun tehtävänä on tukea kasvatus- ja huolenpitotehtävässä järjestämällä tarvittavia tukitoimia ja palveluita. Aina nämä palvelut eivät ole kuitenkaan riittäviä lapsen hoidon järjestämiseksi, ja tällöin sijoitus tulee ajankohtaiseksi. (Räty 2015, 1 - 3.)

Avohuollon tukitoimena voidaan sijoittaa koko perhe, lapsi toisen vanhempansa, huoltajansa tai muun lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavan henkilön kanssa tai lyhytaikaisesti yksin. Perheen sijoituksen tavoitteena on kuntoutus. Syyt voivat liittyä myös aikuisen hoitoon. Lapsen sijoituksen toteuttamisen edellytyksenä on lapsen huoltajan ja 12 vuotta täyttäneen lapsen suostumus. Sijoituksen tavoitteena voi olla lapsen tuen tarpeen arvioiminen, lapsen kuntoutustarpeen selvittäminen tai kuntouttaminen. Muita syitä sijoittaa lapsi yksin voivat olla lapsen huoltajan sairaalahoido, hoito mielenterveys- tai päihdekuntoutuksessa tai lyhyt vankeusrangaistus, mikäli näissä tilanteissa lapsen sijoitus yhdessä huoltajan kanssa ei ole mahdollista. (Räty 2015, 325 - 326.)

Kiireellisellä sijoituksella turvataan välittömässä vaarassa olevan lapsen tarvitsema hoito ja huolto. Tällaisia tilanteita ovat yleensä akuuttitilanteet, joissa asian selvittäminen ilman sijoitusta vaarantaisi lapsen edun. Kiireelliseen sijoitukseen päädytään, kun lapsen huoltajat eivät tilapäisesti kykene huolehtimaan lapsesta. Syyt voivat olla kodin olosuhteiden akuutit ongelmat tai lapsen hoidosta vastaavan henkilön vastuuton toiminta, joka voi johtua esimerkiksi humalatilasta tai akuutista mielenterveysongelmasta. Kiireellisen sijoituksen syyt voivat liittyä myös lapsen elämäntapoihin tai käyttäytymiseen, kuten päihteiden käyttöön, rikollisyyteen tai itsetuhoiseen käytökseen. Ennen kiireelliseen sijoitukseen ryhtymistä on arvioitava, voitaisiinko lapsen sijoitus järjestää avohuollon tukitoimien avulla. (Räty 2015, 343 - 344, 349.)

Huostaanottoon voidaan päätyä, jos arvioidaan lapsen terveyden ja kehityksen olevan vakavasti uhattuna joko kasvuolosuhteista tai lapsen omasta käytöksestä johtuen. Päätöksenteossa tulee arvioida, onko huostaanotto ainoa jäljellä oleva sopiva keino turvata lapsen etu. Huostaanotto on viimesijainen toimenpide. Lisäksi on ennakoitava sijaishuollon vaikutuksia lapsen edun toteutumisen näkökulmasta. (Pösö 2016, 14 - 17.)

Lapsen ollessa sijaishuollossa kiireellisen sijoituksen tai huostaanoton seurauksena päävastuu lapsen kasvatuksesta ja huolenpidosta siirtyy vanhemmilta viranomaisille. Lastensuojelu pyrkii perheen jälleenyhdistämiseen, ja pysyvä sijoitus on juridisesti mahdoton. Käytännössä moni sijoitus kestää silti useita vuosia, joskus lapsuudesta täysi-ikäisyyteen. Huostaanoton väliaikainen luonne kertoo uskosta perheen tilanteen ja olosuhteiden muutokseen. Tästä huolimatta lastensuojelun kentällä on esiintynyt huolta siitä, että vanhemmille suunnatut tuki- ja kuntoutuspalvelut ovat niin hajanaisia, että jälleenyhdistämisen tavoite jää kaukaiseksi. (Pösö 2016, 19 - 20, 25 - 26.)

Lastensuojelun järjestämisvelvollisuus on kunnalla, ja sen on järjestettävä palvelut kunnassa esiintyvän tarpeen mukaisesti. Palveluiden tehtävä on tukea vanhempia lapsen hoidossa ja kasvatuksessa. Lastensuojelulaissa säädetään huostaanotetun lapsen vanhemman asiakassuunnitelmasta, johon kirjataan toimenpiteet vanhemmuuden tukemiseksi. (Lastensuojelulaki 2007/417, 2 §, 11 §, 30 §.) Vanhemman hyvinvointi on tärkeää sekä hänen itsensä että lapsen kannalta. Lapsen ja vanhemman välinen erityinen suhde ei katkea huostaanottoon. Huostaanotettu tai sijoitettu lapsi voi kantaa huolta vanhemmastaan, ja vanhemman voinnilla ja tuensaamisella on suuri merkitys lapsen ja vanhemman suhteen ylläpitämisen kannalta.

Lastensuojelun tuloksellisuustarkastuskertomuksen mukaan perheet eivät saa riittävästi tukeaan missään vaiheessa. Syitä tähän ovat muun muassa kiire, työntekijöiden puute ja sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuus. Myös taloudellinen tilanne rajoittaa palveluita, joita perheille pystytään tarjoamaan. (Lastensuojelu 2012, 2 - 3, 13 - 15, 137.) Paremmalla avohuollon tuella voitaisiin parhaimmillaan ehkäistä huostaanoton tarvetta. Tarkastukseen osallistuneista kunnista osassa tehdään sijaishuollon aikana aktiivisesti töitä perheen jälleenyhdistämiseksi ja vanhempien kanssa sovitaan tavoitteista. Monissa tilanteissa vanhempien kanssa tehtävän työn pitäisi olla paljon intensiivisempää, jotta huostaanoton purku olisi mahdollista. Tarkastuksessa kävi myös ilmi, että sijaishuollon ostopalveluyksiköt eivät seuraa jälleenyhdistämisen tavoitetta riittävästi. (Lastensuojelu 2012, 128, 131 - 132.)

Vanhempien saama tuki vaihtelee tarkastuksen kunnissa olemattomasta koko sijoituksen ajan kestävään työskentelyyn. Osassa kunnista vastuuta vanhempien tukemisesta pidetään epäselvänä eikä tiedetä, kuuluuko se lastensuojelun avohuollolle, sijaishuollolle vai aikuissosiaalityölle. Käytännössä vastuu jää monesti lastensuojelulaitoksille, joista kuitenkin vain harvat tekevät tiivistä perhetyötä. (Lastensuojelu 2012, 132.)

Pitkänen (2011, 5 - 8, 39 - 105) selvittää tutkimuksessaan vanhempien kokemuksia vanhemmuudesta ja saadusta tuesta lapsen sijoituksen yhteydessä. Kokemuksista käy ilmi, että vanhemman kuntoutumisen tuki jää helposti sivuun tai se on hajanaista, vaikka lastensuojelulain mukaan vanhempien kanssa tulee työskennellä suunnitelmallisesti sijoituksen aikana. Monille

on epäselvää, keneltä tukea voi pyytää, ja usein on tarvetta moniammatilliselle yhteistyölle esimerkiksi asunto- tai päihdeongelman takia. Myös sijoituksen syihin ja lapsen kotiin palamisen edellytyksiin kaivataan selkeyttä. Osa vanhemmista ei tiedä, mitä heidän odotetaan tekevän. Lapsen sijoitus on perheelle suuri muutos, johon liittyy paljon vaikeita tunteita, ja niitä olisi hyvä päästä käsittelemään esimerkiksi kriisiavun tai vertaistuen parissa. Tutkimuksen vanhemmat kokevat vanhemmuuden olevan kuitenkin merkittävä motivaatio omalle kuntoutumiselle.

Vanhempien tukemisen puute vaikeassa tilanteessa saattaa heikentää vanhemman tilannetta monin tavoin. Jotkut vanhemmat saattavat yrittää lievittää kriisin tuomaa pahaa oloa päihteiden käytöllä ja myös mielenterveyden tila saattaa huonontua. Vanhemman kuntoutusprosessi saattaa hidastua sijoituksen herättämien ajatusten ja tunteiden sekä käytännön asioiden hoitamisen täyttäessä mielen ja viedessä voimavarat. Sijoitusta seuranneen kriisin käsittelyyn tulisi varata aikaa ja antaa tukea myös kuntoutuksen yhteydessä. (Kujala 2012, 13.)

Lapsen sijoitus ja huostaanotto ovat kriisi koko perheelle (Lehtinen & Heimonen 2015, 7). Vanhemmat tarvitsevat tukea sijoituksen tuoman menetyksen läpikäymiseen, ajatusten, tunteiden ja kokemusten käsittelemiseen sekä vanhempana toimimiseen muuttuneessa tilanteessa. Vanhempia ei pitäisi jättää yksin, jos he haluavat ottaa vastaan tukea ammattiauttajilta tai vertaistukiryhmiltä. Yleensä sijoituksen alkuvaiheessa henkilökohtainen tuki voi olla sopivin vaihtoehto. Akuutissa kriisissä olevan vanhemman tulisi saada välitöntä kriisiapua. Ryhmämuotoinen tuki on yleensä sopiva tukimuoto, kun sijoituksesta on kulunut jo muutama kuukausi tai jos vanhemmat ovat ehtineet varautua sijoitukseen pitkän aikaa, esimerkiksi kun sijoituksen syyt liittyvät lapsen oirehdintaan. Vertaistukiryhmän on havaittu olevan toimiva tukimuoto useissa elämän kriiseissä ja haasteellisissa vaiheissa. Se mahdollistaa kokemusten jakamisen muiden samaa kokeneiden kanssa sekä ymmärryksen ja tuen saamisen. Tieto siitä, ettei ole ainoa lapsen sijoituksen kokenut, auttaa jaksamaan ja antaa uskoa tilanteesta selviämiseen. (Kujala 2012, 8, 12, 13.)

Vanhempien tukeminen on kauaskantoista. Perheen jälleenyhdistämisen näkökulmasta on olennaista, että vanhemmuutta ja lapsen ja vanhempien välistä vuorovaikutusta tuetaan koko sijoituksen ajan. Mikäli perheen tilanne muuttuu niin, ettei sijoituksen jatkamiselle ole enää perusteita ja lapsen etu on purkaa huostaanotto, on tärkeää, että lapsen ja vanhemman suhde on pysynyt riittävän tiiviinä ja katkeamattomana sijoituksen ajan. (Kujala 2012, 9.)

5 Voikukkia

Voikukkia-toiminta on saanut alkunsa RAY:n (nykyinen STEA) rahoittamista vuonna 2006 alkaneista Voikukkia-hankkeista. Kasper - Kasvatus- ja perheneuvonta ry hallinnoi Voikukkia-toimintaa ja -tukihenkilöprojektia ja toteuttaa Voikukkia-toimintaa yhteistyössä Sininauhaliiton

kanssa. (Voikukkia - toimivien käytäntöjen käsikirja 2015, 95.) Voikukkia on rekisteröity tavaramerkki.

Kasper on poliittisesti ja uskonnollisesti sitoutumaton lastensuojelualan asiantuntija- ja kansalaisjärjestö, jonka tavoite on perheiden hyvinvoinnin vahvistaminen ja toimivien perhesuhteiden tukeminen. Kasper - Kasvatus- ja perheneuvonta ry:n toimintaan kuuluu Voikukkia-toiminta sijoitettujen ja huostaanotettujen lasten vanhempien tukemiseksi, Voikukkia-tukihenkilöprojekti lastensuojelun asiakkaina olevien lasten vanhempien tukemiseksi, lasten ja nuorten tukeminen vanhempien erotessa sekä vanhemmuuden tukeminen verkossa Hidas vanhemmuus-toiminnalla. (Lehtinen 2017, 3 - 8; Toimintasuunnitelma 2017 2016, 3 - 6.)

Voikukkia-toiminnan ja Voikukkia-tukihenkilöprojektin yhteisenä tavoitteena on, että sijoitettujen ja huostaanotettujen lasten vanhemmat saisivat tarvitsemansa tuen (Lehtinen 2017, 6). Kriisistä ei pitäisi joutua selviytymään yksin. Huostaanotettujen ja sijoitettujen lasten vanhemmilla on tarve sekä huostaanottoa tai lapsen sijoitusta edeltäneen kriisin että perheen erillään asumisesta johtuvan kriisin työstämiseen. On tärkeää, että vanhemmat saavat tietoa ja ymmärrystä lapsen kriisin kohtaamiseen, vanhemmuuden käsittelyyn ja yhteistyöhön viranomaisten ja sijaishuoltajien kanssa. (Huostaanoton jälkeinen vanhemmuus voi kukkia 2014.)

5.1 Voikukkia-toiminta

Voikukkia-toiminta tukee sijoitettujen ja huostaanotettujen lasten vanhempien hyvinvointia ja vanhemmuutta kouluttamalla ammattilaisia ja vertaisia Voikukkia-vertaistukiryhmien ohjaajiksi (Lehtinen 2017, 6; Toimintasuunnitelma 2017 2016, 5). Ryhmäohjaajia kouluttavat kouluttajaparina ammattilainen ja kokemuskouluttaja. Ryhmätoimintaa, sen jatkuvuutta ja kehittämistä tuetaan ja vahvistetaan alueittain järjestettävissä ohjaajaverstaissa. Voikukissa toimii myös vapaaehtoisten vanhempien kehittäjäryhmä, jossa on vanhempia kuudelta alueelta, ainakin kaksi jokaiselta. (Toimintasuunnitelma 2017 2016, 5.)

Voikukkia-toiminnan tavoitteita ovat Voikukkia-vertaistukiryhmien ohjaajaverkoston kasvattaminen ja jatkuvuuden turvaaminen sekä vertaistukiryhmätoiminnan levittäminen ja vakiinnuttaminen valtakunnallisesti. Lisäksi tavoitteena on vanhempien tarvitseman tuen esille tuominen ja heidän osallisuutensa lisääminen (Kujala 2016, 1). Vertaistukiryhmätoiminnan kolme päätavoitetta ovat lapsen sijoituksesta johtuvan kriisin käsittely, vanhempien oman elämän ja selviytymisen tukeminen sekä vanhemmuuden vahvistuminen ja sitä kautta lasten hyvinvoinnin lisääntyminen (Kujala 2012, 8).

5.2 Voikukkia-tukihenkilöprojekti

Vertaistukiryhmätoiminnan ohella vanhemmat tarvitsevat yksilötukea. Ryhmätoiminta ei sovi kaikille eikä kaikkiin ajankohtiin (Kivinen, Hägglund & Söderholm 2012, 23). Tukihenkilötoiminnalle on tarvetta erityisesti lapsen sijoituksen alkuvaiheessa (Kujala 2012, 10). Voikukkia-tukihenkilöprojektissa (2016 - 2018) selvitetään edellytyksiä, kartoitetaan keinoja ja laaditaan raameja toimivalle lastensuojelun asiakkaana olevien lasten vanhempien tukihenkilötoiminnalle (Lehtinen 2017, 8).

Voikukkia-tukihenkilöprojektin tavoitteena on, että projektin päätyttyä on laadittu suositukset, ohjeet ja eettiset periaatteet tukihenkilötoiminnalle sekä suositukset tukihenkilöiden ohjauksesta, tuesta ja työnohjauksesta. Lisäksi vanhempien osallisuus ja vaikuttaminen ovat edistyneet, hyvien käytäntöjen näkyvyys lisääntynyt ja käytännöt levinneet, tukihenkilötoiminnan eri muotoja on pilotoitu uusilla alueilla ja toimintaan osallistuvien vanhempien määrä lisääntynyt. (Sundwall 2016, 1; Sundwall 2018.)

6 Opinnäytetyön toteutus

Valitsimme laadullisen tutkimuksen, sillä halusimme kuvailla kokemuksia syvällisemmin kuin määrällisten ominaisuuksien perusteella. Kyselylomakkeella saatavat vastaukset tuskin olisivat olleet yhtä laajoja kuin haastattelussa tuotettu aineisto. Opinnäytetyömme yhteistyökumppani Kasper - Kasvatus- ja perheneuvonta ry toivoi enemmän syvällisempää tietoa pienemmältä joukolta kuin pinnallista tietoa suuremmalta joukolta. Valitsimme aineistonkeruun menetelmäksi teemahaastattelun, sillä puolistrukturoituna menetelmänä se mahdollistaa joustavuuden ja muun muassa lisäkysymysten esittämisen (Hirsjärvi & Hurme 2011, 35 - 36). Haastatteluja varten pohdimme ja kokosimme kysymykset teemoittain (Liite 1) käyttäen apuna aiempia kokemusasiantuntijayhteistyöhön perehtyneitä tutkielmia. Joustimme haastattelutilanteessa, jos haastateltava toi uuden näkökulman aiheeseen. Halusimme, että haastateltavat saivat tuoda esille kokemusasiantuntijayhteistyöhön liittyviä asioita omasta näkökulmastaan mahdollisimman vapaasti, ja tähän tarkoitukseen teemahaastattelu soveltui hyvin (ks. Hirsjärvi & Hurme 2011, 35).

Haastatellut olivat sosiaali- ja terveysalan ammattilaisia, jotka olivat eri tavoin toimineet Kasper - Kasvatus- ja perheneuvonta ry:n yhteistyökumppaneina. Pyyntö osallistua haastatteluun lähetettiin sähköpostitse (Liite 3). Haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina, kolme haastattelua kasvokkain ja kolme etäyhteydellä puhelimitse tai Skypen välityksellä. Kasvokkain tehdyt haastattelut toteutettiin haastateltujen toiveen mukaisesti heidän työpai-

koillaan. Etänä toteutetuissa haastatteluissa haastatelluista kaksi oli työpaikallaan, yksi kotona. Käytimme etänä toteutetuissa haastatteluissa varaamiamme tiloja Laurea-ammattikorkeakoulun Otaniemen toimipisteessä. Haastattelut kestivät puolesta tunnista tuntiin.

Purimme äänitetyn aineiston litteroimalla sana sanalta. Tauot ja äänensävyt eivät olleet tutkimuskysymystemme kannalta olennaisia ja näin ollen jätimme ne pääasiassa merkitsemättä, paitsi jos koimme ne merkittäviksi haastatellun kertoman tavoittamisen kannalta. Litteroitua aineistoa muodostui yhteensä 59 sivua. Litteroinnin jälkeen teimme aineistosta teoriaohjauksen sisällönanalyysin luokittelemalla (Liite 4; Liite 5). Esittelemme analyysissa syntyneet luokat sisältöineen tuloksissa.

6.1 Laadullinen tutkimus

Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on kuvailla todellista elämää ja asioiden monenlaisia suhteita mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Tutkittavien valinta tutkimukseen on tarkoituksenmukaista. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 161, 164.) Laadulliselle tutkimukselle on ominaista, että tutkittavia tapauksia on melko pieni määrä ja niitä analysoidaan mahdollisimman syvällisesti. Aineiston tieteellisyys perustuu sen laatuun, ei määrään. (Eskola & Suoranta 2008, 18.)

Laadullisessa tutkimuksessa ei muodosteta ennakkoon hypoteeseja. Tutkimuksella löydetään ja paljastetaan aikaa ja paikkaan sidonnaisia realiteetteja. Tutkijan on huomioitava arvonsa ja aikaisempien kokemustensa merkitys havaintojen muodostumisessa ja tutkittavan ilmiön tulkinnassa. (Eskola & Suoranta 2008, 19; Hirsjärvi ym. 2013, 161, 164.)

Laadullisen tutkimuksen metodit tuovat tutkittavien äänen ja näkökulman esiin. Ihminen on olennaisin tiedonkeruun väline. Laadullisiin metodeihin kuuluvat muun muassa teemahaastattelu, osallistuva havainnointi ja erilaisten tekstien diskursiiviset analyysit. Keskusteluihin ja tutkijan omiin havaintoihin luotetaan enemmän kuin mittausvälineillä kuten kyselylomakkeella saatuun tietoon. Lomakkeita voi käyttää täydentämään tiedon hankintaa. (Hirsjärvi ym. 2013, 164.)

6.2 Teemahaastattelu

Haastattelu on tutkimuksen tiedonkeruutapa, jossa haastateltavalta kysytään mielipiteitä tutkittavasta asiasta ja haastateltava vastaa puhuen. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelumuoto, jossa haastattelu kohdistuu tiettyihin teemoihin yksityiskohtaisten, kaikille haastateltaville samalla tavalla esitettyjen kysymysten sijaan. Haastateltavat vastaavat kysymyksiin vapaasti omin sanoin, joten teemahaastattelu tuo haastateltavien näkökulman esiin.

(Hirsjärvi & Hurme 2011, 41, 47 - 48.) Teemahaastattelussa on huomioitava, että haastateltavalla ei välttämättä ole sanottavaa jostain valitusta teemasta, mutta hän voi nostaa esiin tärkeän, uuden aiheen (Hyvärinen 2017, 22).

Laadullisessa tutkimuksessa haastateltavat usein valitaan harkiten, koska tavoitteena on saada syvällisempää tietoa ja ymmärrystä aiheeseen tai etsiä uusia teoreettisia näkökulmia, ei niinkään tehdä tilastollisia yleistyksiä. Olennaista tietoa voi saada jo muutaman henkilön haastatteluista. Lomakkeilla voidaan tavoittaa suurempi määrä ihmisiä, mutta vastausprosentti jää helposti alhaisemmaksi. Lomakkeet sopivat paremmin konkreettisten, yksiselitteisten ilmiöiden tutkimiseen, kun taas haastattelun avulla tietoja on mahdollista syventää. Toisaalta erityisesti strukturoimaton haastattelu tuottaa paljon materiaalia, joka on tutkimuksen aiheen kannalta epäolennaista. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 35 - 37, 58 - 59.)

6.3 Aineiston analysointi

Tallennettua aineistoa voidaan purkaa kahdella tapaa. Haastattelu voidaan litteroida eli kirjoittaa puhtaaksi sanasta sanaan joko koko aineistosta tai valikoiden pelkästään haastateltavan puheesta tai teemoista. Toinen tapa analysoida tekstiä on tehdä päätelmiä suoraan tallenteista, jolloin aineistoa ei kirjoiteta tekstiksi. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 138.)

Litteroinnin tarkkuus riippuu tutkimuskysymyksestä. Muun muassa tauot ja äänensävyt voidaan jättää merkitsemättä, kun ne eivät ole tutkittavan asian tai analyysitavan kannalta olennaisia. Sisällönanalyysillä analysoidaan, mitä haastatteluissa on puhuttu, jolloin puheen eisanallisten yksityiskohtien litterointi on turhaa. (Ruusuvuori & Nikander 2017, 427 - 430.)

Sisällönanalyysin voi tehdä muun muassa luokittelemalla. Luokittelun lähtökohtana on tutkimuskysymys. Aineiston luokittelu toteutetaan vertailemalla aineiston osia toisiinsa ja luokkia yhdistellään samankaltaisuuden perusteella. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 147 - 149.) Litteroidusta aineistosta poimitaan tutkimuskysymyksen kannalta olennaiset ilmaukset, jotka pelkistetään. Ilmauksista etsitään samankaltaisuuksia, jonka perusteella pelkistetyistä ilmauksista muodostetaan alaluokkia, alaluokista yläluokkia, yläluokista pääluokkia ja pääluokista yhdistävä luokka. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109 - 112.)

7 Tulokset

Haastattelimme kuutta sosiaali- ja terveysalan ammattilaista Uudeltamaalta ja Keski-Suomesta loka-marraskuussa 2017. Haastatellut olivat toimineet lastensuojelun kokemusasiantuntijavanhempien kanssa erilaisissa tehtävissä. Heillä oli työkokemusta sekä Voikukkia-toiminnan että muuta kautta työskentelevien lastensuojelun kokemusasiantuntijavanhempien

kanssa. Puolet heistä työskenteli haastatteluhetkellä julkisella ja puolet kolmannella sektorilla. Teimme aineistosta kaksi sisällönanalyysia, yhden kummankin tutkimuskysymyksen perusteella. Tuloksia ei ole eritelty tehtäväkuvan mukaan.

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen sisällönanalyysissa saimme tulokseksi neljä pääluokkaa, jotka olivat kontakti kokemusasiantuntijavanhempiin, ammattilaisten suhtautuminen kokemusasiantuntijayhteistyöhön, yhteistyökokemusten arviointi ja kokemusasiantuntijayhteistyön vaikutukset. Toisen tutkimuskysymyksen sisällönanalyysissa muodostui kaksi pääluokkaa, jotka olivat enemmän kokemusasiantuntijoita laajempiin yhteistyöverkostoihin ja paremmat valmiudet kokemusasiantuntijayhteistyöhön.

7.1 Kontakti kokemusasiantuntijavanhempiin

Haastatelluilla oli monen vuoden kokemus yhteistyöstä kokemusasiantuntijavanhempien kanssa. Yksi haastatelluista koki, ettei hänen kokemuksensa kokemusasiantuntijavanhempien kanssa työskentelystä ollut vielä kovin laajaa. Puolet haastatelluista kertoi yhteistyön alkaneen ulkoisten tekijöiden kuten koulutuksen, yhteistyökumppanin tai järjestöjen kautta. Kahdella yhteistyö oli alkanut työn kautta joko työpaikan toimintatapojen myötä tai työpaikan vaihtamisen yhteydessä. Yksi haastateltu kuvaili oman inspiroitumisensa olevan yhteistyön alkamiseen vaikuttanut tekijä.

Haastatellut olivat työskennelleet kokemusasiantuntijavanhempien kanssa monenlaisissa tehtävissä. Suurin osa tehtävistä liittyi koulutus- ja kehittämissyhteistyöhön. Haastatelluista neljä kertoi tehneensä kokemusasiantuntijavanhempien kanssa koulutusyhteistyötä ja puolet kehittämistyötä. Yksittäiset haastatellut toivat esille ryhmien suunnittelun ja ohjaamisen sekä yhteistyön rakentamisen vanhempien ja sijaisvanhempien välille.

Kaikki koulutusyhteistyötä tehneet kertoivat kokemusasiantuntijavanhempien osallistuneen kouluttamiseen ammattilaisen rinnalla. Yksittäiset koulutusyhteistyössä mukana olleet kertoivat lisäksi, että kokemusasiantuntijavanhemmalla oli koulutuksessa oma puheenvuoronsa tai hän osallistui paneelikeskusteluun. Jokainen kehittämissyhteistyöhön osallistunut haastateltu oli työskennellyt työryhmissä. Yksittäiset kokemusasiantuntijoiden kanssa kehittämistyötä tehneet toivat lisäksi ilmi, että työtehtävinä oli ollut kehittämistyön suunnittelua, lastensuojelun arviointimallien kehittämistä ja konkreettisten työvälineiden luomista. Yksi haastateltu kertoi pitäneensä yhteyttä laajempaan kokemusasiantuntijaverkoston tiettyjen kokemusasiantuntijoiden kautta.

”--meil on tavallaan tällaisia avainhenkilöitä kuten [nimi], nii hänen kauttaan ollaan tavallaan oltu tekemisissä sit sen verkoston kanssa, mut että semmonen tiiviimpi yhteistyösuhde on sit just ehkä häneen.”

Puolella haastatelluista oli haastatteluhetkellä meneillään yhteistyötä tai he tiesivät, millaista yhteistyötä tulisivat tekemään kokemusasiantuntijavanhempien kanssa. Yksittäiset haastatellut kertoivat, että meneillään tai suunnitteilla oli kehittämistyötä ja sen suunnittelua, ryhmien vetämistä, yhteistyötä sosiaalisen median välityksellä ja hanketyöskentelyä, joka sisältäisi kokemusasiantuntijaryhmiä. Kaksi tiesi, että on tekemässä jatkossa yhteistyötä kokemusasiantuntijavanhempien kanssa, mutta ei vielä tarkemmin, millaista yhteistyötä. Yksi haastateltu toi esille halunsa tehdä kokemusasiantuntijavanhempien kanssa palveluohjaustyypistä ja koulutuksellista yhteistyötä sekä pyytää kokemusasiantuntijavanhempia pitämään puheenvuoroja esimerkiksi seminaareihin. Kaikki haastatellut tekisivät mielellään jatkossakin yhteistyötä kokemusasiantuntijavanhempien kanssa.

”Et kyl mä silleen aattelen et miks me nyt luovuttais siitä ku me ollaan päästy tälle hyvälle tielle.”

”Kyllä. Oikeen mielelläni ja toivon että yhteistyö jatkuu ja kenties laajeneekin, että ilman muuta.”

7.2 Ammattilaisten suhtautuminen kokemusasiantuntijayhteistyöhön

Haastateltujen ajatukset ja odotukset ennen kokemusasiantuntijayhteistyön alkamista vaihtelivat. Kaksi haastateltua kuvaili yksinomaan myönteisiä odotuksia, kaksi jännitystä ja varautuneisuutta ja loput kaksi molempia. Myönteisiä odotuksia kuvattiin eri tavoin. Ne olivat odottavia tai innostuneita, tai kokemusasiantuntijayhteistyön odotettiin olevan hyödyllistä. Yksi haastateltu kuvasi myönteisen suhtautumisen olevan helpompaa mahdollisesti siksi, ettei hän itse ole suoraan mukana huostaanottoprosesseissa.

Haastatellut toivat ilmi lisäksi keskenään erilaisia jännityksen aiheita. Kaksi haastateltua mietti yhteistyön vaatimia taitoja ja omaa osaamistaan. Kokemusasiantuntijuuden vierauden tai uusien ihmisten tapaamisen kuvailtiin jännittäneen. Yksittäisinä jännityksen aiheina kerrottiin myös mietteet, miten olla riittävän hienotunteinen vanhempien kokemuksia kohtaan, miten työnteko yhdessä sujuu ja tuleeko itse ymmärretyksi. Yksi haastateltu kertoi olleensa alkuun ennakkoluuloinen, kunnes tutustui kokemusasiantuntijavanhempaan ja tämä paljastui ”loistavaksi tyypiksi”.

Kaikki haastatellut kuvailivat odotusten toteutumista myönteisesti. Puolet kertoi työskentelyn vastanneen odotuksia tai ylittäneen ne, ja kaksi totesi, että kokemusasiantuntijat olivat yllättäneet heidät positiivisesti. Pelot olivat turhia, ja yhteistyön kuvattiin antaneen paljon. Yksi haastatelluista kertoi, että työskentely ilman ammattiroolin suojaa oli todella opettavainen kokemus.

Haastateltujen ammattilaisten työyhteisöissä ja työympäristöissä kokemusasiantuntijavanhemman kanssa työskentelyyn suhtautuminen oli moniulotteista. Kaikki haastatellut kertoivat suhtautumisen työyhteisöissään olevan pääosin myönteistä, mutta jokainen tarkensi kuvausta eri tavalla. Haastatellut kuvailivat myönteistä suhtautumista muun muassa avoimen kiinnostuneeksi ja ammattilaisten aikaisemman kokemuksen tekevän suhtautumisesta luontevampaa. Kokemusasiantuntijan kokemusten työstämisen kautta tavoitettu työskentelyvalmius tunnistettiin ja kokemusasiantuntija nähtiin muihin ammattilaisiin verrattavana.

”Ja jotenki mä aattelen tai ainaki oon halunnu ajatella, että semmonen ihan tasavertanen et hänet on otettu huomioon, ikään ku et se nyt tekee tätä duunia tässä niinku ammattilaisten kanssa ja se vois olla joku muuki ammattilainen.”

Haastateltavista neljä oli havainnut myönteisen suhtautumisen ohella varautunutta suhtautumista työyhteisössä. Kaikki varautuneisuudesta kertoneet toivat siihen liittyen esille erilaiset näkökulmat. Varautuneisuuden koettiin liittyvän muun muassa vähäiseen tietoon kokemusasiantuntijuudesta ja niukkaankin kokemukseen kokemusasiantuntijoiden kanssa työskentelystä, entisen asiakkaan kokemusasiantuntijuuteen tai työyhteisön varovaisuuteen. Yksi haastateltu kertoi työpaikkansa yhteistyökumppanin suhtautumisen olevan varautunutta ja vaikeuttavan kokemusasiantuntijatoimintaa, vaikka edistystä oli tapahtunut. Puolet haastatelluista kertoi suhtautumisen kokemusasiantuntijayhteistyöhön parantuneen viime vuosina. Yksi haastateltu mainitsi suhtautumisen parantuneen lastensuojelussa, toinen yleisesti kunnan palveluissa ja kolmas omassa työyhteisössään. Hän kertoi ”raivanneensa tietä” kokemusasiantuntijuudelle muutaman muun työntekijän kanssa.

Kokemusasiantuntijuuden tai kokemusasiantuntijoiden arvostus kävi ilmi haastateltujen puheesta eri yhteyksissä. Yksi haastateltu toivoi, että kokemusasiantuntijuutta arvostettaisiin roolin haasteellisuuden vuoksi. Toinen haastateltu toi esille, että kokemusasiantuntijassa on muitakin kuin asiakasrooli. Kaksi haastateltua kertoi arvostavansa kokemusasiantuntijoissa sitä, että he tuovat työskentelyyn elämäntarinansa ja jakavat elämästään enemmän kuin ammattilaiset. Toinen heistä lisäsi, että vanhempien kokemuksia tulisi kunnioittaa.

"--sen [kokemusasiantuntijoiden työpanoksen] asetan [--] mun kategoriassa varsin korkealle, paljon ammattilaisasteikkoo korkeammalle juuri sen takia et he antavat siinä käyttöön koko elämän. "

"--muistettas sekin, että toinen tulee elämänsä kanssa. Et harva meistä ammattilaisista tulee oman elämäntarinansa kanssa jakamaan itestänsä niin paljon."

Puolet haastatelluista kertoi, miksi olivat pyytäneet kokemusasiantuntijavanhempia yhteistyöhön. Yksi haastateltu kertoi yhteistyön tuovan lisää näköaloja ja kokemusasiantuntijavanhempien tuovat tärkeää viestiä huostaanottokokemuksista ja kuntoutumisesta. Toinen kuvaili kokemusasiantuntijayhteistyön tuovan vanhempien äänen kuuluviin. Kolmas kertoi, että kokemusasiantuntijavanhemmat haluttiin mukaan suunnittelemaan kehittämistyötä ja muiden kokemusasiantuntijoiden mukaan ottamista siihen, koska ammattilaisilla oli vain vähän kokemusta yhteistyöstä kokemusasiantuntijoiden kanssa.

"Pyysin heitä tulemaan kumppaneiksi, jotta se kokemusasiantuntijoiden, vanhempien ääni kuuluis."

"--koska meil ei ollu vielä kauheesti kokemusta ja sitte me aateltiin et sit jos me jotenki sillee kokemattomina lähetään [työskentelemään] tällä alueella, nii sitte voi tapahtuu kaikkee sellast ei-aiottua ja odottamatontaki."

Neljä haastateltua kertoi kokevansa kokemusasiantuntijayhteistyön tärkeäksi kehittämistyössä. Yksi haastateltavista näki kokemusasiantuntijoiden mukaan ottamisen kehittämistyöhön viisaana ja arvostettavana. Hän kuvasi osallisuuden kuuluvan kaikille. Myös toinen haastateltu näki kokemusasiantuntijayhteistyön kehittämistyössä tärkeänä ikäluokkaan ja ihmisryhmään katsomatta. Kaksi haastateltua toi esille kokemusasiantuntijayhteistyön tärkeyttä asiakaskäyttöön liittyvien palveluiden kehittämisessä, ja toinen heistä tarkensi, että yhteistyön avulla on mahdollista saada paremmin asiakkaiden tarpeita vastaavia palveluita.

"--ne ihmiset joille palveluja kehitetään, niiden ihmisten täytyy olla mukana sitä kehittämässä. Sillon siitä tulee ihmisten näköstä palvelua. Siitä tulee sen näköstä palvelua mitä ne ihmiset tarvitsevat."

Nämä neljä haastateltua kuvailivat kokemusasiantuntijan mukanaoloa niin tärkeäksi, ettei kehittämistyötä kannattaisi tehdä ilman kokemusasiantuntijoita. Yksi haastatelluista kertoi, että hänen työyhteisössään kyseenalaistetaan, jos kehittämistyötä tehdään vain ammattilaisvoimin

ilman kokemusasiantuntijoita. Toinen toi ilmi, että kokemusasiantuntijanäkökulma olisi tärkeä saada mukaan jo kehittämistyön suunnitteluun. Ammatilainen ei voi täysin ymmärtää kokemusasiantuntijoiden näkökulmaa yhteistyöprosessiin ja kokemusasiantuntijan mukanaolo mahdollistaa myös välittömän palautteen saamisen.

"--hullua tehdä ilman kokemusasiantuntijoita kehittämistyötä."

"--ei kannata suunnitella kehittämisprosesseja ilman kokemusasiantuntijoita et tavallaan ku siinä saa nopeen ja semmosen välittömän palautteen siitä et mikä vois olla hyvä suunta ja mikä taas ei niin kannatettava."

Kokemusasiantuntijan ja ammatilaisen yhteistyö koettiin pääosin tasavertaiseksi, mutta myös epäkohtia ja huomioitavia asioita tuotiin esille. Haastateltujen tuntuma oli, että useissa työtilanteissa kokemusasiantuntijat ovat tasaveroisessa asemassa ammattilaisiin nähden, ja molempien näkökulmat otetaan huomioon yhteistyössä. Yksi haastateltu toi esille, että kokemusasiantuntijalla saattaa olla oma roolinsa esimerkiksi paneelikeskustelussa, ja silloin hänen näkökulmansa huomioidaan hyvin. Yhden haastatellun mukaan esimerkiksi koulutustilanteessa yleisö on avoin molempien näkemyksille mutta selkeästi kiinnostuneempi kokemusasiantuntijasta. Kaksi kuvaili, että kokemusasiantuntijan työpanosta pidetään yleisesti tärkeänä, ja yksi haastateltu kertoi, että hänen kuulemansa mukaan myös kokemusasiantuntijat kokivat pystyvänsä vaikuttamaan työhön. Kaksi haastateltua puhui siitä, kuinka kokemusasiantuntijan kokemus ja ammatilaisen ammatillinen näkemys ovat tasavertaisia, ja toinen heistä mainitsi, että niiden yhdistäminen on olennaista.

"--ei ole olemassa ketään toisia et heil on omat kokemukset, meil on ammatillisuus, mut et kuinka me pannaan ne yhteen."

Tasavertaisuuden käänöpuolella haastatellut toivat esille sekä konkreettisia epäkohtia että asioita, joihin on hyvä kiinnittää huomiota tasavertaisuuden kannalta. Puolet koki kokemusasiantuntijan tasavertaisuuden vaihtelevan paikkakunnittain tai työryhmittäin, ja yksi mainitsi kokemusasiantuntijan olevan esimerkiksi kunta- ja palveluorganisaatioissa vielä epätasa-arvoisen suhteessa ammattilaisiin.

Yksi haastatelluista kertoi, että joskus kokemusasiantuntijalle ei ole annettu työskentelyssä kuin vähäinen tila tuoda omaa näkemystään esille, jonka jälkeen ammatillaiset ovat jatkaneet työskentelyä keskenään, ja vaikuttamismahdollisuus on ollut ainoastaan näennäinen. Hän kertoi myös, että toisenlaisessa tilanteessa osa paikalla olleista ammattilaisista oli kokenut, että kokemusasiantuntijoille oli annettu liikaa ääntä ja valtaa. Yksi haastateltu totesi, että

kokemusasiantuntijan ei tulisi olla vain näyttelykappale tai kommentaattori vaan päästä alusta asti mukaan kehittämisprosessiin.

Tilannetta tai ryhmää vetävä ammattilainen pystyy kahden haastatellun mukaan edistämään tasavertaisuuden toteutumista ja kokemusasiantuntijan huomioimista, ja toinen lisäsi kuuntelijoiden asenteella olevan vaikutusta. Yksi haastateltu kuvasi, että ammattilaisen on uskallettava lähteä pois ammattiroolinsa takaa, jotta työskentelystä tulisi tasavertaisempaa ja antoisampaa. Yksi haastateltu näki kokemusasiantuntijoiden määrän suhteessa ammattilaisten määrään kehittämistilanteissa epäkohtana. Usein paikalla on paljon ammattilaisia ja vain yksi tai kaksi kokemusasiantuntijaa, jolloin kokemusasiantuntijalta vaaditaan vahvuutta ja osaamista, jotta hän pystyy ottamaan paikkansa.

”Et siellä saa olla sellanen aika vahva ja osaava kokemusasiantuntija, että sitten pystyy ikään ku siitä vähemmistöasemasta käsin ottamaan sen oman paikkansa luontevasti ja uskaltaa.”

Rakenteellista epätasa-arvoa yhteistyöhön tuo se, että rahallinen valta on ammattilaisen käsissä, mutta kuten yksi haastatelluista kuvasi, ammattilainen voi kuitenkin käyttää tätä valtaa tasavertaisuuden edistämiseen esimerkiksi huolehtimalla kokemusasiantuntijoiden palkkioista. Kokemusasiantuntijalla ei myöskään välttämättä ole takanaan työyhteisöä samalla tavalla kuin ammattilaisella. Yksi haastatelluista kertoi, että sen takia huolenpito kokemusasiantuntijasta on suurempi kuin muista työkavereista.

”Mutta kun ei ole välttämättä vaikka sitä työyhteisöä tai jotain sellasta takana. [--] niin ehkä semmonen huolenpito siitä työkaverista on suurempi.”

Yksi haastateltu kuvaili, kuinka täydellinen tasavertaisuus ei voi toteutua asiakkaan asemasta, sillä lastensuojelun työntekijällä on viime kädessä enemmän valtaa. Asiakassuhteen puuttuminen parantaa kokemusasiantuntijan tasaveroista asemaa. Kaksi haastatelluista kuvaili, että tasavertaisuus on vaatinut ja vaatii edelleen harjoittelua, jotta keskustelussa olisi yhtä paljon tilaa kaikkien näkökulmille. Yksi haastateltu kuvasi, että tasavertaisuudessa on menty eteenpäin viime vuosina.

7.3 Yhteistyökokemusten arviointi

Yhteistyökokemuksissa nähtiin paljon hyvää. Haastatellut kuvailivat ammattilaisen ja kokemusasiantuntijan yhteistyötä esimerkiksi rikkaaksi, hyvin toimivaksi tai jouhevaksi. Kaksi haastateltua kertoi kokemusasiantuntijoiden tuovan työskentelyyn kokemusnäkökulman, jota ei muuten voisi täysin tavoittaa. Kokemusasiantuntijat saattavat nähdä asiat keskenään eri

tavoilla, ja yksi haastateltu koki sen tuovan rikkautta työskentelyyn. Toinen toi myös ilmi, että ammattilaisten ja kokemusasiantuntijoiden mahdolliset näkemuserot eivät ole huono asia. Yhteistyö tarjoaa yhden haastatellun mukaan ammattilaisille hyvän oppimisen mahdollisuuden.

Yksi haastateltu kuvaili, kuinka ammattilaisten ja kokemusasiantuntijoiden välinen ajatusten peilaaminen ja yhteistyössä asioiden pohtiminen oli ”rentoa ja luottavaista”. Toimivan yhteistyön taustalla nähtiin myös keskinäinen tunteminen ja yksi haastateltu painotti tutustumisen tärkeyttä yhteistyön toimivuuden kannalta. Yksi haastateltu koki kokemusasiantuntijoiden toimivan kehittämistyön suunnittelussa ammattilaisten ”mentoreina ja sparraajina” kokemuskokulmasta. Yksi kertoi yhteistyössä toimivaksi puolueettoman kehittämistyön, jossa ei olla kenenkään puolella tai ketään vastaan.

”Se on tärkeää [--] että ei olla ketään vastaan eikä kenenkään puolella, tai jos ollaan, niin ollaan sen lapsen puolella.”

Yhteistyössä toimivien asioiden lisäksi haastatellut toivat esille kokemusasiantuntijavanhempien hyviä ominaisuuksia. Kaksi haastateltua kuvaili kokemusasiantuntijavanhempia sosiaalisesti taitaviksi, ja toinen heistä lisäsi heidän olevan ”hyviä tyyppejä”. Kolmas kertoi heillä olevan pääsääntöisesti myönteinen asenne. Kokemusasiantuntijavanhemmilla oli kahden haastatellun mukaan ammattimainen, kantaa ottava työote. Yksi haastateltu kuvaili heidän pysyvän perheen näkökulmassa ja tuovan keskusteluun juurevaa järjen ääntä sekä suuntaavan yhteistyötä eteenpäin.

Yksi haastateltu näki, että kokemusasiantuntijavanhemmilla oli pääsääntöisesti riittävä etäisyys omaan prosessiinsa ja he pystyivät sanottamaan kokemuksensa hyvin. Hän kuvaili kokemuksen jalostuneen helposti kuunneltavaan muotoon, josta ei synny vastakkainasettelua. Yksi haastateltu kertoi kokeneensa hyväksi, että yleisölle puhuneella kokemusasiantuntijavanhemmalla oli lastensuojeluun liittyvien kokemusten ohella muutakin samaistumispintaa yleisöön. Kokemusasiantuntijavanhemmat olivat yhden haastatellun mukaan esimerkiksi nuoria kokemusasiantuntijoita järjestäytyneempiä ja helpommin saavutettavissa.

Yhteistyötilanteissa oli kohdattu epäkohtia, joista osa liittyi kokemusasiantuntijayhteistyöhön yleisemmin ja osa koski nimenomaan lastensuojelun kokemusasiantuntijavanhempia. Kaksi haastateltua oli törmännyt tilanteisiin, joissa kokemusasiantuntijavanhempiin oli suhtauduttu epäkunnioittavasti. Heidät oli nähty epäonnistuneina vanhempina tai heidän tunteitaan ja kokemuksiin oli vähätelty. Toisaalta yksi haastateltu oli tavannut kokemusasiantuntijoita, jotka eivät olleet käyneet läpi ja käsitelleet omaa kriisiänsä riittävästi, ja vaikeat tunteet kohdistuivat ammattilaisiin, jolloin yhteistyö oli vaikeaa.

”--jos tällä kokemusasiantuntijalla on oma henkilökohtanen sota sotimatta, niin sen sodan kohteeks riittää kuka tahansa, jolla on viranomaisen viitta har-teilla, vaikka ei ois heidän omaan keissiinsä mitään tekemistä.”

Puolet haastatelluista toi esille näennäisosallisuuden ongelman. Kokemusasiantuntijoita kuullaan, mutta aina heidän tietoaan ei aidosti arvosteta tai oteta huomioon. Kaksi haastatelluista kuvasi, että kokemusasiantuntijayhteistyö riippuu edelleen ammattilaisten tahdosta. Vaikka kokemusasiantuntijuutta yleensä asennetasolla arvostetaankin, kaikkia velvoittavia, vakiintuneita käytäntöjä ei vielä ole, joten kokemusasiantuntijat voi kutsua tai jättää kutsumatta ilman seuraamuksia, kuvasi yksi haastateltu. Hän lisäsi, että käytäntöihin liittyy myös kokemusasiantuntijoiden palkkionmaksu. Vielä ei ole itsestäänselvää, että kokemusasiantuntijalle maksetaan työstä ja mahdolliset ansionmenetykset korvataan.

Kaksi haastatelluista mainitsi, että kokemuskäytännön hyödyntäminen saatetaan ymmärtää välillä kapeasti, esimerkiksi ainoastaan palautteen pyytämisenä sen sijaan, että kehittämisen kohteita haettaisiin yhdessä työskennellen. Lisäksi yhden ammattilaisen mukaan kehittämissä puhutaan usein ammattikieltä ja käytetään erilaisia lyhenteitä, joita kokemusasiantuntijat eivät välttämättä tunne eivätkä kehtaa kysyä. Pari haastateltua koki, että uusien kokemusasiantuntijoiden tavoittaminen oli hankalaa. Kaksi haastatelluista ei osannut suoraan nimetä epäkohtia työskentelyssä mutta toivat ilmi rakenteellisia ja asenteellisia haasteita.

Haastatellut ammattilaiset kuvailivat erilaisia asioita, joita yhteistyössä on otettava huomioon, mutta jotka eivät ole suoranaisia epäkohtia. Yksi haastatelluista arveli, että pitkällä tähtäimellä kokemusasiantuntijan rooli voi muuttua ja menettää jotain aitoudestaan, eikä samasta kokemuksesta voi jatkuvasti ammentaa samalla tavalla. Kaksi haastateltua toi esille kokemusasiantuntijasta huolehtimisen. Huolta koettiin siitä, että kokemusasiantuntijan henkilökohtaisia asioita saatetaan käsitellä liian syvällisesti työtilanteissa tai julkisuudessa. Media haluaa kasvoja ja nimiä henkilökohtaisille tarinoille, ja haavoittuvassa tilassa vanhemmalla voi olla suuri tarve purkaa kokemustaan. Yksi haastateltu korosti, että varsinkin lastensuojelussa yksityisyyden suojaaminen on tärkeää.

”--jos he on hyvin haavoittuvassa tilassa viel sen oman kokemuksensa kanssa, ja sit kun on se valtava tarve kertoo ja purkaa kuitenkin, niin se että missä sitä purkaa tai miten purkaa, ettei tuu seuraavana aamuna [--] se krapula, että mitä kaikkee mä tulinkaan kertoneeksi ja kenelle. Mut että kun tavallaan ottaa sen tulpan irti ja ihminen lähtee kertomaan ni kertoo enemmän ku ajatte-likaan kertovansa.”

Yksi haastateltu koki, että ammattilaisen velvollisuus on tukea ja auttaa kokemusasiantuntijaa eteenpäin, jos työssä tulisi vaikea tilanne. Kun molemmat tuntevat toisensa, mahdollisista vaikeuksista voi kysyä ja varmistaa, ettei tilanteessa ole loukattu ketään. Yksi haastateltu toi ilmi, että usein pienemmissä tilaisuuksissa on helpompi käydä dialogia eri näkökulmien välillä kuin massatilaisuuksissa. Hän koki eri mieltä olevien kokemusasiantuntijoiden kanssa työskentelemisen hyvänä haasteena ammattilaisille, mutta yhteistyöhön liittyy myös vastuuta. Yksi haastateltu näki, että puhuessaan kokemusasiantuntijoiden mielipiteestä ammattilaisella on vastuu tuoda ilmi, onko kyseessä yhden vai useamman ihmisen mielipide.

”--aika iso vastuukin tietysti meillä on kun me puhutaan, että kokemusasiantuntijat ovat jotakin mieltä niin että tarkottaaks se yhen ihmisen mielipidettä vai kymmenen ihmisen mielipidettä vai jotenki isommasti koostettua [--] että ei myöskään mennä sen taakse.”

Haastattelemistamme ammattilaisista kolme mainitsi tekijöitä, jotka vaikuttavat kokemusasiantuntijana toimimiseen ja sitä kautta yhteistyöhön. Heistä kaikki toivat esille omien kokemusten käsittelyn. Yksi koki, että työstetyistä kokemuksista syntyy hyviä jäsennyksiä ja ymmärrystä, ja toinen näki, että käsittelyn myötä kokemuksiin liittyvät tunteet tasaantuvat. Yksi haastatelluista ajatteli, että parannusehdotuksia palveluihin on mahdollista miettiä, kun oman prosessinsa on käynyt läpi ja sen pystyy jättämään työskentelyssä taka-alalle. Hän näki myös hyvät yhteistyötaidot tärkeänä asiana niin kokemusasiantuntijoiden kuin ammattilaisten osalta. Yksi haastateltu ajatteli lisäksi taustaverkoston, kuten oman vertaisryhmän tuen, helpottavan kokemusasiantuntijan osallistumista kehittämistyöhön.

”--ne, joilla on jotenki sen oman viiteryhmän tai vertaisryhmän tuki tai jotka on toimineet siellä taustana olevassa verkostossa, nii sit se helpottaa sitä osallistumista näihin ammattilaisten tilanteisiin et tavallaan semmonen et tulee yksin toimivana kokemusasiantuntijana ammattilaisverkostoihin, niin se on varmaan paljon vaikeempi.”

7.4 Kokemusasiantuntijayhteistyön vaikutukset

Haastateltujen kokemissa kokemusasiantuntijayhteistyön vaikutuksissa korostuivat työn laadun paraneminen ja asiakasnäkökulman esille tuominen. Molempia vaikutuksia toi esille viisi haastateltua. Osa haastatelluista mainitsi lisäksi asenteiden muuttamiseen ja kokemusasiantuntijaan itseensä liittyviä vaikutuksia.

Kolme haastateltua toi ilmi eri näkökulmia siihen, mitä kokemusasiantuntijayhteistyö antaa työlle. Kokemusasiantuntijoiden nähtiin tuovan viisaita ajatuksia ja lisäantia keskusteluun

sekä rikastuttavan työtä. Yksi haastateltu koki yhdessä kehittämisen tapana saada aikaan hyviä tuloksia, ja toinen uskoi sen avaavan horisonttia suuntiin, joita ei voisi saavuttaa ilman kokemusasiiantuntijayhteistyötä. Yksi haastateltu kuvaili kokemusasiiantuntijavanhemman osallistumisen työskentelyyn tekevän työstä vaikuttavampaa ja osallistavampaa sekä vaikuttavan suoraan työntekijöiden koulutukseen, työmenetelmiin ja -tapoihin. Hän näki myös ihmisten avunsaannin helpottumisen tärkeänä. Yksi haastateltu kuvaili kokemusasiiantuntijan työpanosta merkittäväksi esimerkiksi vertaistukiryhmien jatkumisen kannalta.

"--jos se ois vaa sossut tai sosionomit, jotka niitä ryhmiä pitäs, nii ei ne ois eläneet. Että kyl se on se kokemusasiiantuntijan mukanaolo [--] kyl se tärkeä on."

Lähes kaikki haastatellut kertoivat, että kokemusasiiantuntijan kautta asiakasnäkökulma tulee kuuluviin. Yksi haastateltu kuvaili, että palvelu on enemmän asiakkaiden näköistä ja siksi laadukkaampaa. Kaksi koki, että kokemusasiiantuntijat palauttavat työskentelyn fokuksen perheen näkökulmaan ja asioihin, joihin ihmiset elämässään oikeasti kaipaavat ratkaisua. Yksi haastateltu näki, että kokemusasiiantuntijavanhemmat nostavat huostaanotettujen lasten vanhempien äänen esille.

Yhden haastatellun mukaan ammattilaiset voivat käydä kokemusasiiantuntijoiden kanssa rakentavaa ja monisuuntaista keskustelua asiakasnäkökulmasta, mihin taas vanhemmat eivät välttämättä kykene kriisin ollessa ajankohtainen. Yksi haastateltu näki ammatillisen tiedon ja kokemustiedon yhtä tärkeinä ja toisiaan täydentävinä, toisen mukaan kokemusasiiantuntijat toivat työskentelyyn syvyyttä ja asioiden ymmärrystä laajemmin kuin vain ammatillisen näemyksen kautta.

"--syvyyttä, sitä semmosta asioiden ymmärtämistä ja näkemistä muustakin näkökulmasta ku siitä ammatillisesta näkökulmasta. Vaan nimenomaan siitä tapahtuneesta. Niistä tunteista, mitä siinä on tuntenu ja niistä prosesseista mitä siinä on tapahtunu--"

Kaksi haastateltua toi esille asenteiden muuttamiseen liittyviä vaikutuksia. Toinen heistä koki, että kokemusasiiantuntijoilta voi olla helpompi vastaanottaa tietoa provosoitumatta. Toisen mielestä kokemusasiiantuntijayhteistyö on yksi tapa hakea toimintakulttuurisia muutoksia palvelujärjestelmään ja heidän ottamisensa mukaan suuremmalla mittakaavalla antaa mallin organisaatioille, joissa kokemusasiiantuntijuutta ei vielä hyödynnetä. Kaksi haastateltua oli yhteistyön jälkeen kuullut kokemusasiiantuntijoilta hyvää palautetta siitä, että heitä oli pyydetty mukaan ja he olivat päässeet vaikuttamaan itselleen tärkeisiin asioihin. Yksi arvioi

mielipiteen kysymisen ja aidon kiinnostuksen kokemusasiantuntijoiden sanomaa kohtaan voimaannuttaviksi tekijöiksi.

Kokemusasiantuntijan ja ammattilaisen yhteistyöllä nähtiin olevan mahdollisuuksia vaikuttaa asiakkaan parempaan huomioimiseen, työn ja palveluiden laadun paranemiseen sekä näkökulmien ja mahdollisuuksien avartumiseen. Kaksi haastateltua näki yhteistyön vaikutusmahdollisuudet asiakkaan parempaan huomioimiseen. Toinen heistä arvioi, että ammattilaisia kouluttamalla yhdessä kokemusasiantuntijan kanssa ammattilaiset saisivat jaksavuutta vanhempien kanssa työskentelyyn silloinkin, kun vanhemmat ovat haastavassa vaiheessa. Kokemusasiantuntijat voisivat omista kokemuksistaan kertomalla lisätä ammattilaisten ymmärrystä vanhempien kokemuksista ja joskus haasteellisesta käytöksestä. Toinen näki koulutuksella olevan mahdollisuus parantaa myös vanhempien ja sijaisvanhempien yhteistyövalmiuksia, mikäli kokemusasiantuntijavanhemmilla olisi suurempi rooli ja enemmän ääntä valmennuksissa.

Kolme haastateltua kertoi työn laadun ja palveluiden paranemisen mahdollisuuksista. Yksi toi esille, että laadun paranemiseen olisi mahdollisuus esimerkiksi ammattilaisen ja kokemusasiantuntijan välillä käydyn rakentavan keskustelun kautta, jossa ammattilaisella on oppimisen mahdollisuus. Hän koki kokemusasiantuntijayhteistyön voivan vaikuttaa asiakastyön kehittämiseen siten, että asiakkaan näkökulma tulisi kuuluviin tasavertaisesti ammattilaisten näkökulman ohella. Toinen koki ammattilaisen ja kokemusasiantuntijan hyvän vuorovaikutuksen voivan heijastua ammattilaisen ja asiakkaiden vuorovaikutukseen. Hän näki kokemusasiantuntijayhteistyöllä olevan vaikutusmahdollisuuksia myös palveluiden kehittämisen ammattilaisveitoisuudelle ja kehittämistyön parempaan kohdentumiseen. Kolmas toi esille, että palveluiden kehittämisessä yhteistyöllä voidaan saada aikaan vaikuttavampia ja oikeammin kohdennettuja palveluita sekä säästöjä.

Kaksi haastateltua näki yhteistyössä mahdollisuuden näkökulmien ja mahdollisuuksien avartumiselle. Molemmat kertoivat mahdollisuudesta löytää uusia ratkaisuja ja toinen heistä tarkoitti, ettei tällaisia ratkaisuja kenties löytyisi vain ammattilaisvoimin. Hän kuvaili yhteistyön avaavan silmät ja tuovan uusia näkökulmia sekä avaavan runsaasti uusia mahdollisuuksia ja olevan hyödyksi kaikille osapuolille sekä toivoi kokemusasiantuntijayhteistyön tulevan normaaliksi käytännöksi.

”Mä toivosin, että tästä tulis ikään ku uusi normaali. Et musta siitä ois hirveesti hyötyä kaikille, että sitä kohti.”

Haastatellut ammattilaiset kokivat oppineensa kokemusasiantuntijoiden kanssa työskentelystä niin ammatillisia kuin inhimillisiä asioita. Työhön liittyvää oppimista toi esille neljä haastateltua.

tua. Kaksi kertoi oppineensa, että yhteistyö on hyödyllistä, ja toinen tarkensi, että se kannattaa mahdollisesta vastustuksesta huolimatta. Yhden haastatellun mukaan kokemusasiantuntijayhteistyöllä kehittämisprosesseista saadaan moniäänisiä ja kokemusasiantuntijoilla on viisautta pysyä lapsen ja perheen näkökulman äärellä. Yksi kuvaili, että kokemusasiantuntijoilla on oma persoonansa ja erityinen kokemuksensa, ja toinen totesi, että myös ammattilaisen olisi hyvä näyttää joskus itsestään jotain inhimillistä. Yksi haastateltu kertoi oppineensa myös, että yhteistyö kokemusasiantuntijavanhempien kanssa on luontevaa, antoisaa ja muiden yhteistyösuhteiden kaltaista eikä sitä ole syytä pelätä.

Inhimillistä oppimista kuvasi neljä haastateltua. He kuvailivat keskenään erilaisia asioita, kuten tasa-arvoisuutta, nöyryyttä tai oppimista ihmisyyden tasosta, kohtaamisesta ja arvostuksesta. Yksi haastateltu kertoi oppineensa, että kenelle vain voi elämässä tapahtua jotain sellaista, että tarvitsee apua. Toinen kertoi oppineensa kokemusasiantuntijavanhempien kanssa toimiessaan syvää kunnioitusta heitä kohtaan. Yksi kuvaili, ettei kokemusasiantuntijavanhempiä voi "laittaa samaan nippuun", koska menetykset voivat johtua niin monista eri syistä. Ihmiset voivat voimaantua raunioilta ja voimaannuttaa muita.

"--siel on hyvin ihania, voimakkaita persoonia, jotka sitte kun saavat tukea ja käyvät läpi prosessia, niin voimaantuvat hyvinki ja pystyvät sitten vielä voimaannuttaa muitaki ihmisiä."

7.5 Enemmän kokemusasiantuntijoita laajempiin yhteistyöverkostoihin

Haastatellut ammattilaiset toivat esille kokemusasiantuntijoiden määrään, yhteistyötilanteiden monipuolisuuteen ja kokemusasiantuntijatoiminnan rakenteistamiseen liittyviä kehittämisideoita. Puolet haastatelluista toivoi kokemusasiantuntijavanhemmuuden olevan vahvemmin läsnä omassa työssään esimerkiksi siten, että heillä olisi mahdollisuus hyödyntää kokemusasiantuntijaosaamista säännöllisesti. Kaksi haastateltua kertoi, että uusille kokemusasiantuntijavanhemmille ja heidän kokemustensa esille tuloon olisi tarvetta, mutta heidän löytämisensä on haastavaa. Toinen heistä koki, että moniäänisyyttä lisää kuitenkin se, jos kokemusasiantuntijavanhemmalla on yhteys muihin kokemusasiantuntijavanhempiin ja tietoa heidän kokemuksistaan.

"--musta ois kiva ku mä voisinn mennä tonne viereiseen huoneeseen ja hakee sieltä kokemusasiantuntijan mukaan."

"Tietysti monet tuo sen [moniäänisyyden] myös niin että heil on ryhmä takana, ja he tuo ryhmän äänen sitten siihen työskentelyyn mukaan ja sillan se on moniäänisempää."

Yhteistyöverkostojen kehittämisen osalta neljä haastateltua toi esille paikkoja, joihin kokemusasiantuntijavanhempia olisi hyödyllistä saada mukaan. Lastensuojelun osalta kaksi heistä mainitsi kokemusasiantuntijavanhempien äänen lisäämisen koulutuksissa. Toinen toivoi heitä yksityisten lastensuojelulaitosten koulutuksiin, toinen sijaisvanhempien valmennuksiin ja täydennyskoulutukseen vanhempien ja sijaisvanhempien yhteistyöstä. Yksi haastateltu toi esille kokemusasiantuntijaryhmien hyödyllisyyden kouluissa ja paikoissa, joissa vanhemmat ovat asiakkaina.

”--se oiskin aika makeeta, kun ois kouluissakin oppilaiden vanhempien kokemusasiantuntijaryhmä, et kyllä niillä vois olla aika paljon ideoita siitä et miten kehitetään koulun toimintaa ja et miten heitä voitais kuulla. Mut että puhuttakaa tämmösistä perheiden tueksi suunnitelluista palveluista ja muista niin et niissä pitäs olla niin et silloin kun kehitetään jotain niin että silloin pitäs tietenkin olla myös kokemusasiantuntijoita mukana--”

Kaksi haastateltua totesi, että kokemusasiantuntijatoiminnan paikkaa julkisella sektorilla voitaisiin laajentaa ja vakiinnuttaa. Yksi heistä esitti kehittämisehdotuksena, että kokemusasiantuntijoiden osaamista hyödynnettäisiin ministeriöstä alaspäin lähtien ja kokemusasiantuntijatyötä juurrutettaisiin kaikille paikkakunnille. Kuntien palveluihin ja kehittämistyöhön olisi hyödyllistä saada selkeä paikka kokemusasiantuntijuudelle. Toinen haastateltu arvioi, että kokemusasiantuntijoiden mukanaolo jo kehitettyjen palvelujärjestelmien kehittämistyössä olisi mahdollistanut perheen näkökulman paremman huomioimisen. Nämä kaksi haastateltua toivoivat kokemusasiantuntijatoiminnan juurruttamista myös laajemmin kehittämistyön rakenteisiin. Toinen ehdotti kokemusasiantuntijoiden ottamista systemaattisesti alusta saakka mukaan kehittämistyöhön ja toinen jatkuvasti käynnissä olevien kehittämissyöryhmien järjestämistä lasten ja vanhempien palveluihin. Lisäksi yksi haastateltu kertoi pitävänsä tärkeänä, että yhteistyön foorumeita rakenteistetaan ja vakiinnutetaan.

7.6 Paremmat valmiudet kokemusasiantuntijayhteistyöhön

Haastatellut esittivät kehittämisehdotuksia ammattilaisten osaamiseen, kokemusasiantuntijoiden valmiuksiin ja toimintatapoihin. Ammattilaisten osaamiseen liittyen kaksi haastateltua esitti muun muassa yhteistyövalmiuksien vahvistamista. Toinen haastateltu kertoi kokevansa, että ammattilaisten tietoisuutta asiakasnäkökulman ja kokemusasiantuntijanäkökulman eroista tulisi lisätä. Toisen mukaan ammattilaisten ymmärrystä kokemusasiantuntijoiden tunteille ja mahdollisille tunteenpurkauksille olisi hyödyllistä vahvistaa.

”Semmosiin tunteenpurkauksiin pitää ehkä varautua, ammattilaisen [--] mä en sanois niin että kaikkien kokemusasiantuntijoiden pitää olla koostuneita ja koko ajan kauheen asiallisia, siis jotain virkamiehiä, ei tarvi olla, mut että meidän tarvis vaan sit kehittää muiden osallistujien kykyä jotenki hyväksyä se.”

Yksi haastateltu toi esille tarpeen madaltaa kokemusasiantuntijayhteistyön kynnystä, mikä olisi mahdollista hyviä periaatteita jakamalla ja kertomalla, ettei yhteistyö vaadi "mitään sen ihmeellisempää", vaan siihen riittää kunnioittava vuorovaikutus. Lisäksi yksi toivoi yhteistyön hyötyjen esille tuomista. Kaksi haastateltua esitti kehittämis ehdotuksena myös ammattilaisten eettisen tietoisuuden lisäämisen kokemusasiantuntijayhteistyössä esimerkiksi palkkiokäytäntöjen tasavertaistamisella.

”--kyl mä nää kaikki palkkiot ja tällaset asiat haluaisin jotenki hyvin samalle tasolle [--] se olis niinku automaatio et he sais siitä palkkion niinku muutkin asiantuntijat--”

Kokemusasiantuntijan valmiuksiin liittyen puolet haastatelluista toi esille oman kokemuksen työstämisen tärkeyden ennen kokemusasiantuntijatyöhön kuten kehittämistyöhön osallistumista. Kaksi haastateltua näki myös kokemusasiantuntijakoulutuksen tärkeänä esimerkiksi rajojen ja toimintaympäristön ymmärtämisen kannalta. Toimintatapojen kehittämisen suhteen yksi haastateltu esitti kehittämis ehdotuksena, että kokemusasiantuntijavanhempien osallisuutta ja yhteistyötä ammattilaisten kanssa työskennellessä seurattaisiin esimerkiksi kyselyiden avulla. Yksi haastateltu kuvaili, että kokemusasiantuntijan tulisi saada systemaattisesti tukea omien rajojensa huomioimiseen työskentelyssä. Hän koki, että ammattilaisten tehtävä on varmistaa, että keskustelu pysyy kokemusasiantuntijan henkilökohtaisille rajoille sopivalla tasolla.

”Ehkä mä sitä [kokemusasiantuntijakoulutusta] pidän aika tärkeenä, siltä kannalta että ne omat rajat ymmärretään ja ehkä se ympäristö missä pyöritään, että ei mitään semmosta miljoonan päivän kurssia vaan joku semmonen pieni pohjustus sille, että mistä on kyse. [--] että se kokemusasiantuntija sais sille asiantuntijuudelleen ne raamit, jollaki tavalla.”

”--varmistetaan jollaki tavalla hänen kanssaan se, että asiat pysyy siinä semmosella tasolla, kun tää asiantuntija itse sen haluaa pysyvän.”

8 Tulosten pohdintaa

Opinnäytetyön tavoite oli tuoda näkyväksi ammattilaisten kokemuksia ja kehittämis ehdotuksia, joita yhteistyökumppanimme ja muut kokemusasiantuntijuudesta kiinnostuneet voisivat hyödyntää kokemusasiantuntijatoiminnassa ja sen kehittämisessä. Tavoitteen saavuttamiseksi haastattelimme kuutta sosiaali- ja terveysalan ammattilaista, joilla oli kokemuksia erilaisista työtehtävistä lastensuojelun kokemusasiantuntijavanhempien kanssa. Haastatellut vastasivat esittämiimme kysymyksiin kattavasti ja toivat esille kokemusasiantuntijuuteen liittyviä tärkeiksi kokemiaan asioita laajasti.

Toivomme välittävämme opinnäytetyössä ajankohtaista tietoa Voikukkia-toiminnalle, Voikukkia-toiminnan yhteistyökumppaneille, muille kokemusasiantuntijoiden kanssa työskenteleville ja työskentelystä kiinnostuneille sekä kokemusasiantuntijoille. Tuloksista voi olla hyötyä kokemusasiantuntijayhteistyön aloittamisessa, kehittämisessä ja laajentamisessa. Opinnäytetyö sisältää tietoa muun muassa siitä, mitä kokemusasiantuntijuus on, mitä kokemusasiantuntijayhteistyö voi konkreettisesti olla, millaiset asiat toimivat tai tuovat yhteistyöhön haasteita sekä mihin asioihin olisi hyvä kiinnittää huomiota, jotta yhteistyö toimisi mahdollisimman hyvin. Kehittämistyöhön on mahdollista hyödyntää muun tiedon ohella haastateltujen kehittämisehdotuksia, joista osa on hyvin konkreettisia, kuten koulutuksen tarve.

Opinnäytetyöhön kohdistuneet rajoitukset liittyivät lähinnä tulosten esittelyyn ja opinnäytetyön rajaamiseen. Huomiota oli kiinnitettävä siihen, että tulokset esitettiin tavalla, joka ei paljastaisi haastatellun henkilöllisyyttä, mutta antaisi tarpeeksi tarkan kuvan haastatellun esille tuomasta asiasta. Tutkimuskysymystä rajasi opinnäytetyön ohjeistus. Haastateltujen määräksi oli etukäteen sovittu ohjaavien opettajien ja yhteistyökumppanimme kanssa 5 - 6 ammattilaista. Työstä ei voitu tehdä laajempaa, esimerkiksi suurempaa haastatteluotantaa, julkisen ja kolmannen sektorin kokemusten vertailua tai sekä ammattilaisten että kokemusasiantuntijoiden kokemusten selvitystä, sillä se olisi ylittänyt opinnäytetyöhön määritellyn työmäärän. Tulostemme pohdintaa rajoitti se, että aihetta on tutkittu vielä kovin vähän. Ammattilaisten näkökulmaan on perehdytty tiedonhakumme perusteella lähinnä opinnäytetöissä ja pro gradu -tutkielmissa, mutta emme löytäneet tutkimustasoisia selvityksiä, joihin voisimme verrata tuloksiamme.

Haastatellut toivat tiettyihin teemoihin liittyen esille samankaltaisia asioita, mutta emme koe saavuttaneemme aineiston saturaatiopistettä. Aineistossa oli paljon yksittäisiä mutta tärkeitä haastateltujen esille tuomia kokemuksia ja kehittämis ehdotuksia. Arvioimme tämän johtuvan siitä, että haastatellut olivat hyvin erilaisten sosiaali- ja terveysalan organisaatioiden työntekijöitä ja heidän työnkuvansa olivat keskenään erilaisia. Toisaalta eritaustaiset haastatellut mahdollistivat sen, että saimme tuloksiin useita näkökulmia.

Ennen haastatteluihin ryhtymistä olimme kuulleet lähes pelkästään myönteisiä näkemyksiä kokemusasiantuntijuuteen. Haastattelupyynnössä toivoimme kaikenlaisia kokemuksia, jotta mahdolliset kriittisemminkin suhtautuvat kiinnostuisivat osallistumaan ja voisimme saada kuulla erilaisia näkemyksiä ja kehittämisideoita. Haastateltujen kokemukset lastensuojelun kokemusasiantuntijavanhempien kanssa työskentelystä olivat pääosin myönteisiä. He kertoivat kuitenkin useita asioita, joilla yhteistyötä voisi parantaa entisestään. Syyt positiivisvoittoisiin vastauksiin ja kokemuksiin yhteistyön toimivuudesta voivat selittyä osin haastateltujen taustoilla. Osa haastatelluista oli tehnyt kehittämistyötä tai työskennellyt kolmannella sektorilla. Kehittämistyössä täytynee olla uudistushalukkuutta ja avoin suhtautuminen vakiintuneiden käytäntöjen muuttamiseen. Tällaista työtä tekevä saattaa mielellään kuulla uusia ja kokemukseen perustuvia näkökulmia. Järjestöt puolestaan toimivat yleensä kansalaisten tarpeisiin perustuen ja osallisuutta edistäen, ja kokemusasiantuntijuudella on tällaisessa yhtälössä luonnollinen rooli. Haastatteluissa kävi kuitenkin ilmi, että ammattilaisten keskuudessa on erilaisia suhtautumistapoja ja kokemus yhteistyöstä on muuttanut joidenkin ammattilaisten suhtautumista myönteiseen suuntaan.

Kokemusasiantuntijaan oli suhtauduttu haastateltujen mielestä pääosin tasavertaisesti, mutta poikkeustilanteistakin kerrottiin. Yhteistyötilanteissa osallistumismahdollisuudet saattavat olla lähtökohdiltaan heikommat kokemusasiantuntijalle esimerkiksi ammattilaisenemmistön ja käytetyn kielen takia. Kokemusasiantuntijalle annettu tila yhteistyössä oli vaihdellut. Kokemusasiantuntijayhteistyö ei vielä ehkä ole vakiintunutta ja tuttua kaikille ammattilaisille, ja siksi kokemusasiantuntijan mukanaolon syyt ja rooli työskentelyssä eivät välttämättä ole selkeitä. Kaikki ammattilaiset eivät ehkä tunnista kokemusasiantuntijayhteistyön myönteisiä vaikutuksia työhön ja voivat kokea vieraana sen, että esimerkiksi kehittämistyöhön osallistuisi tasavertaisena entinen palveluiden käyttäjä. Ammattilaisten tietoisuutta kokemusasiantuntijayhteistyöstä voisi olla hyödyllistä lisätä esimerkiksi kouluttamalla sosiaali- ja terveysalan ammattilaisia ja opiskelijoita kokemusasiantuntijayhteistyöhön.

Kehittämistyössä erilaiset tiedonlajit yhdistämällä voidaan todennäköisemmin saada aikaan eri näkökulmat huomioon ottavia palveluita samalla tavoin kuin muutenkin moniammatillisessa yhteistyössä, mutta kokemusasiantuntija pystyy tuomaan tähän yhtälöön vielä yhtä arvokkaan kokemuskäkökulmansa. Yhdenkin ihmisen kokemus on tärkeä, mutta parhaiten kokemuskäkökulman voisi tavoittaa usean kokemusasiantuntijan osallistumisella ja sillä, että kokemusasiantuntijoilla on oman kokemuksensa ohella tietoa myös vertaistensa kokemuksista. Kehittämistyössä kokemusasiantuntijayhteistyöstä hyödyttäisiin todennäköisesti eniten, jos kokemusasiantuntijoiden ja ammattilaisten moniammatillista yhteistyötä hyödynnettäisiin jo kehittämistyön suunnitteluvaiheessa. Tämä voisi mahdollistaa sen, että kehittämistyötä osatetaan jo alkujaan kohdistaa ja toteuttaa erilaiset näkökulmat huomioiden.

Puolet haastatelluista toi esille kokemusasiantuntijoiden kokemusten käsittelyn tärkeyden kokemusasiantuntijayhteistyön onnistumisen edellytyksenä. Yksi haastateltu toi erityisesti esille, että käsittelemättömät vaikeat tunteet saattavat yhteistyössä kohdistua ammattilaisiin ja näin vaikeuttaa työskentelyä. Kokemusten käsittely on tärkeää myös kokemusasiantuntijan itsensä kannalta. Kokemusasiantuntijana toimiminen muuttuu erittäin raskaaksi, jos vaikea kokemus edelleen satuttaa ja siitä puhuminen tuntuu pahalta. Kokemusasiantuntijan olisi tärkeää saada tukea omien rajojen huomioimiseen ja vaikeiden työtilanteiden käsittelyyn samalla tavoin kuin ammattilaisilla on oikeus työnohjaukseen.

Kaksi haastatelluista toivoi uusia kokemusasiantuntijaäänä mukanaan yhteistyötilanteisiin. Uusia kokemusasiantuntijoita saattaisi saada mukaan toimintaan kertomalla yhteistyökumppaneille kiinnostuksesta uusiin näkökulmiin sekä laajentamalla yhteistyöverkostoja. Kokemusasiantuntijayhteistyön lisääntyminen tarvitsisi toteutuakseen resursseja, päättävien tahojen myönteistä suhtautumista sekä potentiaalisten henkilöiden kiinnostusta kokemusasiantuntijatehtäviin. Kokemusasiantuntijavanhempina työskentelevien määrää voisi kasvattaa kertomalla asiakkuudessaan ja kokemusten käsittelyssään pidemmällä oleville lastensuojelun vanhemmille tai esimerkiksi vertaistukiryhmiä käyneille vanhemmille kokemusasiantuntijana toimimisen mahdollisuudesta. Kokemusasiantuntijoiden määrään voitaisiin vaikuttaa myös kokemusasiantuntijakoulutuksia lisäämällä.

Haastatteluista jäi kuva, että haasteet koettiin pieninä verrattuna myönteisiin kokemuksiin ja hyötyihin. Haasteelliset kokemukset kuvattiin asenteisiin ja työskentelyvalmiuksiin liittyvinä, harvemmin vastaan tulevina tapahtumina, tai ne liittyivät resursseihin ja vaiheessa oleviin rakenteisiin ja käytäntöihin. Hyödyt tuntuivat liittyvän laajasti erilaisiin yhteistyötilanteisiin ja niiden tuotoksiin, ja kaikki haastatellut ilmaisivat halunsa jatkaa yhteistyötä. Kokemusasiantuntijuuden toivottiin leviävän ja käytäntöjen vakiintuvan.

Kokemusasiantuntijatoiminnan suosio on kasvanut viime vuosina. Suosioon saattaa olla yhteydessä muun muassa se, että asiakkaan osallisuutta korostetaan sosiaalialalla ja kokemusasiantuntijayhteistyö on tähän yksi luonteva väylä. Kokemusasiantuntijuus on ollut esillä muun muassa mediassa ja sosiaali- ja terveysalan tapahtumissa, joissa myös kokemusasiantuntijat ovat pitäneet puheenvuoroja. Ammattilaiset ja kokemusasiantuntijat ovat kertoneet kokemuksiaan yhteistyöstä, kokemusasiantuntijan työtehtävistä ja yhteistyön toimintatavoista. Kokemusasiantuntijatoimintaa hyödynnetään melko epätasaisesti eri organisaatioissa, ja se on vielä verrattain tuore työskentelytapa. Eri organisaatiot muuttavat toimintamallejaan eri tahdissa. Kokemusten kuuleminen toimintaan mukaan lähteneiltä voi alentaa kynnystä niissä organisaatioissa, joissa kokemusasiantuntijoiden osaamisen hyödyntäminen ei ole tullut mieleen tai on tuntunut vielä vieraalta.

Kokemusasiantuntijayhteistyöhön liittyviä jatkotutkimuksen aiheita voisivat olla esimerkiksi kokemusasiantuntijayhteistyön toteutuminen eri puolilla Suomea sekä julkisen ja kolmannen sektorin vertailu. Opinnäytetyö toi esille lisäksi koulutukseen liittyviä jatkotutkimuksen aiheita. Puolet haastatelluista kertoi tarpeesta valmentaa ammattilaisia kokemusasiantuntijayhteistyöhön. Koulutusta toivottiin myös esimerkiksi sijaisvanhempien ja vanhempien yhteistyöstä sijaishuollon aikana.

9 Eettisyys ja luotettavuus

Teimme opinnäytetyön hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti. Noudatimme rehellisyyttä, huolellisuutta ja tarkkuutta koko prosessin läpi. Kunnioitimme aiemmin tehtyä tutkimustyötä ja viittasimme siihen asianmukaisesti kirjallisessa työssä. Opinnäytetyön suunnittelussa, toteutuksessa ja raportoinnissa toimimme tieteellisten vaatimusten mukaisesti. Solmimme opinnäytetyösopimuksen ja haimme tutkimusluvan (Liite 2). Keräämäämme haastatteluaineistoa käsiteltiin luottamuksellisesti. Haastateltavien henkilöllisyys pidettiin anonyymina ja aineisto hävitettiin opinnäytetyön valmistuttua. (ks. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsittely Suomessa 2012, 6 - 7.) Eettisyys on huomioitu opinnäytetyössämme myös siten, että opinnäytetyö tuli työelämän kumppanimme tarpeeseen.

Laadukkuuteen voidaan vaikuttaa aineiston keruuta valmisteltaessa muun muassa laatimalla hyvä haastattelurunko (Hirsjärvi & Hurme 2011, 184). Laadimme haastattelurungon huomioiden tutkimuskysymykset ja yhteistyökumppanimme Kasper - Kasvatus- ja perheneuvonta ry:n toivomukset. Haastattelurunko kävi läpi yhteistyökumppanimme työntekijöiden kanssa tehdyn arvioinnin, ohjaavien opettajiemme arvioinnin ja harjoitushaastatteluun osallistuneen haastattelun arvioinnin.

Hirsjärvi & Hurme (2011, 184) kuvaavat haastattelukoulutuksen olevan tärkeä muun muassa sen vuoksi, että eri haastattelijat sisäistävät ja ymmärtävät haastattelurungon kutakuinkin samoin. Meillä ei ole haastattelukoulutusta, mutta tämä toteutui opinnäytetyössämme, koska laadimme haastattelurungon yhdessä ja olimme molemmat mukana tapaamisissa, joissa haastattelurunkoa arvioitiin tai kehitettiin. Emme olleet ennen haastatelleet ketään tällaisessa yhteydessä, joten tutustuimme tutkimushaastattelun teoriaan ja teimme harjoitushaastattelun. Lisäksi pyysimme harjoitushaastattelulta palautetta. Kävimme jokaisen haastattelun jälkeen keskustelun siitä, miten koimme haastattelun menneen omalta osaltamme. Havaitimme toiminnassamme kehityskohteita ja onnistumisia ja keskustelimme niistä. Lisäsimme haastattelurunkoon muun muassa hyväksi havaitun tarkentavan kysymyksen ja päädyimme muuttamaan yhden kysymyksen sanamuotoa, kun se ymmärrettiin eri tavalla kuin tarkoitimme. Haastattelukoulutus voi tuoda haastatteliijoille varmuutta ja uskoa omiin kykyihin (Hirsjärvi &

Hurme 2011, 184). Vaikka olimme ensimmäisissä haastatteluissa hieman epävarmoja haastattelutaidoistamme, emme koe sen vaikuttaneen tuloksiin.

Haastatteluaineiston luotettavuus on yhteydessä aineiston laatuun. Aineiston keruun yhteydessä laatua voi parantaa huolehtimalla teknisen välineistön kunnosta. Laatuun vaikuttavat muun muassa tallenteiden kuuluvuus ja litteroinnin tasalaatuisuus. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 184 - 185.) Kiinnitimme erityistä huomiota siihen, että äänitteet onnistuivat ja että saimme litteroitua ne tarkasti. Testasimme äänittämistä harjoitushaastattelussa kolmella äänitallentimella paikassa, jossa oli taustääniä. Testasimme keskenämme myös etäyhteyden vaikutuksen tallennuksen laatuun etukäteen varmistaaksemme riittävän selkeyden. Haastattelutilanteissa meillä oli kaksi äänitallenninta äänittämässä siltä varalta, että toinen äänitys ei onnistuisi, äänitys katkeaisi tai jostain äänitteen kohdasta ei saisi selvää. Tarkistimme äänitallentimien toimivuuden, tilan ja virran keston ennen jokaista haastattelua. Kuljetimme myös varalla olevaa äänitallenninta mukana. Halusimme varotoimilla varmistaa, että jokaisen haastatellun kertomaa kyettäisiin hyödyntämään opinnäytetyössä.

Eettisyys huomioidaan haastatteluja litteroitaessa varmistamalla, että litteroitu teksti vastaa tarkasti haastatellun suullista ilmaisua. Aineiston käsittelyn laatua voidaan parantaa litteroimalla haastattelut pikimmiten haastattelun jälkeen. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 20, 185.) Aloitimme litteroinnin yleensä jo seuraavana arkipäivänä. Litteroimme aineistot tarkasti sanasta sanaan ja tarkastimme ne kumpikin kokonaisuudessaan, jotta mahdolliset virheet litteroinnissa tulisivat oikaistuksi vastaamaan haastatellun suullista ilmaisua.

Opinnäytetyössä keräämämme aineisto säilytettiin tietoturva huomioiden. Haastateltujen äänitteet säilytettiin salasanan takana ja poistettiin opinnäytetyön loppuvaiheessa. Aineiston analysoinnin aikana muodostunut paperiaineisto säilytettiin lukkojen takana ja tuhottiin silpuamalla.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta lisää tutkimuksen toteuttamisen tarkka kuvaus ja suorat haastatteluotteet (Hirsjärvi ym. 2013, 232 - 233). Riittävän tarkka kuvaus antaa lukijalle mahdollisuuden arvioida tutkimuksen tuloksia (Tuomi & Sarajärvi 2009, 141). Pyrimme kuvailemaan opinnäytetyön prosessin asianmukaisen tarkasti. Käytimme suoria haastatteluotteita luotettavuuden lisäämiseksi, mutta päätimme olla merkitsemättä otteisiin lähdetietoja H1 - H6 haastateltujen anonymiteetin säilymiseksi. Käytimme ilmauksia kaikilta kuudelta haastatellulta.

Tutkimuksen luotettavuutta arvioidaan usein reliabiliuden ja validiuden käsitteillä. Molemmat ovat peräisin määrällisestä tutkimuksesta. Reliabiliuden yksi määritelmä on tutkimuk-

sen toistettavuus niin, että eri kerroilla saadaan yhtenevä tulos. Validius tarkoittaa muun muassa, että tutkimuksessa on tutkittu juuri sitä, mitä on ollut tarkoitus tutkia. Laadullisessa tutkimuksessa näitä käsitteitä tulkitaan eri tavalla. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 185 - 187; Hirsjärvi ym. 2013, 231 - 232.) Tutkimus on toistettavissa, mutta tulokset saattaisivat toisella kerralla olla hieman erilaisia johtuen eri haastateltavista ja ajankohdasta. Myös sama haastateltava saattaa tuoda esille erilaisia asioita eri tavalla, sillä ihmisten mielipiteet ja kokemukset muokkautuvat ajan mittaan. Hirsjärvi ja Hurme (2011, 186) kirjoittavat, että reliaabeliudesta luotettavuuden määritelmänä on luovuttava, jos oletetaan, että ihmiselle on ominaista ajan myötä tapahtuva muutos ja varsinkin, kun tutkimuksessa on kyse muuttuvista ominaisuuksista.

Lähteet

Painetut lähteet

- Arki, arvot ja etiikka. 2017. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. Helsinki: Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2008. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 8. painos. Tampere: Vastapaino.
- Falk, H., Kurki, M., Rissanen, P. Kankaanpää, S. & Sinkkonen, N. (toim.) 2013. Kuntoutujasta toimijaksi - kokemus asiantuntijuudeksi. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi 39/2013.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2011. Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2013. Tutki ja kirjoita. 15. - 16. painos. Helsinki: Tammi.
- Hyvärinen, M. 2017. Haastattelun maailma. Teoksessa Hyvärinen, M., Nikander, P. & Ruusuvoori, J. (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino, 11 - 45.
- Kivinen, S., Hägglund, H. & Söderholm, P. 2012. Voikukkia-vertaistukiryhmän perustaminen. Teoksessa Kivinen, S., Hägglund, H., Söderholm, P. & Kujala, V. Voikukkia-vertaistukiryhmät Opas sijoitettujen lasten vanhempien vertaistukiryhmien perustamiseen ja ohjaamiseen. Ohjaajan opas. Helsinki: Suomen kasvatus- ja perheneuvontaliitto & Sininauhaliitto, 19 - 48.
- Kujala, V. 2012. Sijoitettujen lasten syntymävanhempien tukeminen vertaistukiryhmissä. Teoksessa Kivinen, S., Hägglund, H., Söderholm, P. & Kujala, V. Voikukkia-vertaistukiryhmät Opas sijoitettujen lasten vanhempien vertaistukiryhmien perustamiseen ja ohjaamiseen. Ohjaajan opas. Helsinki: Suomen kasvatus- ja perheneuvontaliitto & Sininauhaliitto, 6 - 18.
- Kujala, V. 2016. Voikukkia-toimintasuunnitelma 2016 - 2018. Helsinki: Kasper - Kasvatus- ja perheneuvonta.
- Lehtinen, P. 2017. Toimintakertomus 2016. Kasper - Kasvatus- ja perheneuvonta ry. Helsinki: Kasper - Kasvatus- ja perheneuvonta.
- Lehtinen, P. & Heimonen, P. 2015. Esipuhe. Teoksessa Suomen Kasvatus- ja perheneuvontaliitto ry & Sininauhaliitto ry (toim.) Voikukkia - toimivien käytäntöjen käsikirja. Helsinki: Suomen Kasvatus- ja perheneuvontaliitto & Sininauhaliitto, 7.
- Pösö, T. 2016. Johdanto. Mistä puhutaan, kun puhutaan huostaanotosta? Teoksessa Enroos, R., Heino, T. & Pösö, T. (toim.) Huostaanotto. Lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Vastapaino, 7 - 30.
- Ruusuvuori, J. & Nikander, P. 2017. Haastatteluaineiston litterointi. Teoksessa Hyvärinen, M., Nikander, P. & Ruusuvoori, J. (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino, 427 - 444.
- Räty, T. 2015. Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. 3., uudistettu painos. Helsinki: Edita.
- Sinkkonen, N. 2013. Koulutuksen toteutus ja opetusmenetelmät. Teoksessa Falk, H., Kurki, M., Rissanen, P. Kankaanpää, S. & Sinkkonen, N. (toim.) Kuntoutujasta toimijaksi - kokemus asiantuntijuudeksi. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi 39/2013, 22 - 24.

Sinkkonen, N. & Kurki, M. 2013. Kokemusasiantuntijakoulutuksen tavoite. Teoksessa Falk, H., Kurki, M., Rissanen, P. Kankaanpää, S. & Sinkkonen, N. (toim.) Kuntoutujasta toimijaksi - kokemus asiantuntijuudeksi. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Työpäpaperi 39/2013, 20 - 21.

Sundwall, H. 2016. Voikukkia-tukihenkilöprojektin toimintasuunnitelma 2016 - 2018. Helsinki: Kasper - Kasvatus- ja perheneuvonta.

Talaskivi-Munther, T., Talasma, H. & Varjonen, K. 2017. Jaetun asiantuntijuuden valmennus Laurea-ammattikorkeakoulussa Espoossa. Ratkes. Ratkaisu- ja voimavarakeskeisen kulttuurin lehti 3 - 4. Helsinki: Ratkes ry, 24 - 30.

Toikko, T. 2011. Kokemusasiantuntija palveluiden kehittäjänä. Teoksessa Ruuskanen, P., Savolainen, K. & Suonio, M. (toim.) Toivo sosiaalisessa. Toivoa luova toimintakulttuuri sosiaalityössä. Kuopio: UNIpress, 103 - 117.

Toimintasuunnitelma 2017. Kasper - Kasvatus- ja perheneuvonta ry. 2016. Helsinki: Kasper - Kasvatus- ja perheneuvonta.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 10., uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Voikukkia - toimivien käytäntöjen käsikirja. 2015. Suomen Kasvatus- ja perheneuvontaliitto ry & Sininauhaliitto ry (toim.) Helsinki: Suomen Kasvatus- ja perheneuvontaliitto & Sininauhaliitto, 95 - 96.

Sähköiset lähteet

Hietala, O. & Rissanen, P. 2015. Opas kokemusasiantuntijatoiminnasta. Helsinki: Kuntoutussäätiö & Mielenterveyden keskusliitto. Viitattu 31.3.2017. <https://kuntoutussaatio.fi/files/1944/kokemusasiantuntija-opas.pdf>

Huostaanoton jälkeenkin vanhemmuus voi kukkia. 2014. Voikukkia. Viitattu 1.8.2017. http://koskeverkko.fi/wp-content/uploads/2014/01/VOIKUKKIA-perusesittely-1_2014.pdf

Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsittely Suomessa. 2012. Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012. Viitattu 23.8.2017. http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

Jankko, T. 2008. Mielenterveyden kokemusasiantuntijuuden merkityksiä kuntoutujien ja omaisten ryhmäkeskusteluissa. Me voidaan kertoa että tämmösenkin asian kanssa voi elää että mä on hullu. Sosiaalityön pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto. Viitattu 3.4.2017. <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/79746/gradu03239.pdf>

Lastensuojelu. Tuloksellisuustarkastuskertomus. 2012. Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomukset 6/2012. Viitattu 6.9.2017. https://www.vtv.fi/files/3161/06_2012_lastensuojelu_netti.pdf

Lastensuojelulaki 2007/417. Viitattu 6.9.2017. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Lastensuojelun laatusuositus. 2014. Sosiaali- ja terveysministeriö & Kuntaliitto. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2014:4. Viitattu 25.7.2017. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70275/URN_ISBN_978-952-00-3488-7.pdf

Mäki-Fränti, M. 2016. Kokemusasiantuntijuus sosiaaliaseman henkilöstön näkökulmasta. Tutkimus Tampereen Sarviksen sosiaaliasemalla. Sosiaalityön pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto. Viitattu 31.3.2017. <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/99844/GRADU-1475830162.pdf>

Palsanen, K. 2013. Yhteistutkiminen. Opas sosiaalityöhön. Soccan työpapereita 2013:3. Viitattu 27.7.2017. http://www.socca.fi/files/2335/Yhteistutkiminen-opas_sosiaalityohon_2.0_Kati_Palsanen.pdf

Pitkänen, M. 2011. Vastuun paikka! Vanhempien tukeminen lapsen huostaanotossa. Soccan ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro 26. Viitattu 1.8.2017. http://www.socca.fi/files/1404/Vastuun_paikka!_Vanhempien_tukeminen_lapsen_huostaanotossa.pdf

Rissanen, P. 2015. Toivoton tapaus? Autoetnografia sairastumisesta ja kuntoutumisesta. Helsinki: Kuntoutussäätiö. Viitattu 3.4.2017. https://kuntoutussaatio.fi/files/2116/Paivi_Rissanen.pdf

Satosaari, M. 2016. Kokemusasiantuntijuus lastensuojelussa. Narratiivinen kirjallisuuskatsaus. Opinnäytetyö. Sosiaalialan koulutusohjelma, ylempi AMK. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Viitattu 4.4.2017. https://theseus.fi/bitstream/handle/10024/114942/Satosaari_Mari.pdf

Sosiaalihuoltolaki 2014/1301. Viitattu 27.7.2017. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>

Sosiaali- ja terveysministeriön ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tulossopimus vuosille 2016 - 2019; tulostavoitteet 2016. 2016. Sosiaali- ja terveysministeriö & Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 31.3.2017. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/130361/STM%20THL%20tulossopimus%202016_2019%20tulostavoitteet%202016%20%281%29.pdf

Toikko, T. 2015. Becoming an expert by experience: An analysis of service users' learning process. *Social Work in Mental Health*. Volume 14, 2016. Issue 3. 292 - 312. Viitattu 24.7.2017. <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/15332985.2015.1038411>

Työmme. 2017. Osallisuuden aika ry. Viitattu 2.8.2017. <http://www.osallisuudenaika.fi/>

Julkaisemattomat lähteet

Heinonen, M. 2017a. Lastensuojelun asiakkaina olevien lasten vanhemmat kokemusasiantuntijoina. Voikukkia-ohjaajakoulutuksen lopputyö.

Heinonen, M. 2017b. Voikukkia-toiminnan asiantuntijan haastattelu 20.4.2017. Kasper - Kasvatus- ja perheneuvonta ry. Helsinki.

Hägglund, H. 2017. Voikukkia-toiminnan asiantuntijan haastattelu 11.4.2017. Kasper - Kasvatus- ja perheneuvonta ry. Helsinki.

Nieminen, R. 2017. Kokemusasiantuntijan haastattelu 24.5.2017. Helsinki.

Sundwall, H. 2018. Voikukkia-tukihenkilöprojekti. Sähköposti heidi.sundwall@suomenkasper.fi 13.2.2018. Viitattu 23.2.2018.

Liitteet

Liite 1: Haastattelurunko	44
Liite 2: Tutkimuslupa	45
Liite 3: Haastattelupyyntö	46
Liite 4: Esimerkki alkuperäisilmauksista, pelkistetyistä ilmauksista ja alaluokista	47
Liite 5: Esimerkki alaluokista, yläluokista, pääluokista ja yhdistävästä luokasta	50

Liite 1: Haastattelurunko

Teema 1: Käytännön kokemukset

1. Kuinka paljon olet työskennellyt kokemusasiantuntijavanhempien kanssa?
2. Mitä käytännön kokemuksia sinulla on kokemusasiantuntijavanhemman kanssa työskentelystä? Kerro esimerkkejä työtehtävistä, joihin olet osallistunut ja joissa olet työskennellyt kokemusasiantuntijavanhemman kanssa.

Teema 2: Yhteistyö

1. Miten työyhteisö mielestäsi suhtautui yhteistyöhön kokemusasiantuntijavanhemman kanssa?
2. Millaisessa asemassa kokemusasiantuntijavanhempi on ollut mielestäsi suhteessa ammattilaisiin?
3. Kuinka tasapuolisesti kokemusasiantuntijavanhempien ja ammattilaisten näkökulmia huomioitiin?
4. Mikä yhteistyössä on ollut mielestäsi toimivaa?
5. Mitä epäkohtia olet havainnut yhteistyössä?
6. Millaisia haastavia tilanteita yhteistyössä on tullut vastaan?

Teema 3: Odotukset ja hyödyt

1. Miten päädyit työskentelemään kokemusasiantuntijavanhemman kanssa yhteistyössä?
2. Millaisia ajatuksia sinulla oli etukäteen yhteistyöstä kokemusasiantuntijavanhemman kanssa?
3. Miten työskentely vastasi odotuksia?
4. Miten koet, että kokemusasiantuntijavanhemman osallisuus on vaikuttanut työhön?
5. Mitä olet oppinut kokemusasiantuntijavanhemman kanssa työskentelystä?

Teema 4: Kehittäminen

1. Miten kehittäisit kokemusasiantuntijavanhempien kanssa tehtävää yhteistyötä?
2. Mitä mahdollisuuksia yhteistyöllä kokemusasiantuntijavanhempien kanssa mielestäsi on?
3. Tekisitkö jatkossa yhteistyötä kokemusasiantuntijavanhempien kanssa?
4. Millaista yhteistyötä?

Liite 2: Tutkimuslupa

TUTKIMUSLUPA

Wilhelmina Aalto ja Emilia Alanen sekä Kasper – Kasvatus- ja perheneuvonta ry ovat sopineet seuraavaa:

Kasper – Kasvatus- ja perheneuvonta ry (jatkossa Kasper) antaa luvan Wilhelmina Aallon ja Emilia Alasen haastattelevan Voikukkia-toiminnan yhteistyökumppaneita selvittääkseen miten yhteistyökumppanit ovat kokeneet yhteistyön lastensuojelun kokemusasiantuntijoina toimivien vanhempien kanssa ja miten toimintaa voisi kehittää. Tätä tarkoitusta varten heidän kanssaan on kartoitettu sopivia haastateltavia.

Wilhelmina Aalto ja Emilia Alanen sitoutuvat noudattamaan tutkimuksessaan hyvän tieteellisen käytännön mukaisia toimintatapoja sekä tutkimuseettisiä periaatteita, joilla haastateltavien yksityisyyden suoja turvataan.

Wilhelmina Aallolla ja Emilia Alasella on oikeus käyttää haastatteluja opinnäytetyöhönsä liittyviin esitelmiin ja julkasuihin; opinnäytetyön jälkeen haastateltavien yhteystiedot ja muut heihin liittyvät taustatiedot on hävitettävä. Haastatteluaineisto on hävitettävä opinnäytetyön valmistumisen jälkeen.

Aineistoa ei saa luovuttaa eteenpäin.

Wilhelmina Aalto ja Emilia Alanen toimittavat Kasperille kappaleen opinnäytetyöstään sekä tiedot mahdollisista muista julkaisuista, joissa ko. haastatteluaineistoa on hyödynnetty.

Yhteyshenkilö Kasperissa on toiminnanjohtaja Pauliina Lehtinen

Helsingissä 18.9.2017

Wilhelmina Aalto

Emilia Alanen

Pauliina Lehtinen

Toiminnanjohtaja

Kasper – Kasvatus- ja perheneuvonta ry
Malminrinne 1 B
00180 Helsinki
pauliina.lehtinen@suomenkasper.fi

Liite 3: Haastattelupyyntö

Hei,

Olemme kaksi sosiaalialan opiskelijaa Laurea-ammattikorkeakoulusta. Teemme opinnäytetyötä Kasper - Kasvatus- ja perheneuvonta ry:n Voikukkia-toiminnalle. Opinnäytetyömme käsittelee ammattilaisen ja kokemusasiantuntijan yhteistyötä. Olemme kiinnostuneita siitä, millaisia kokemuksia ammattilaisilla on työskentelystä lastensuojelun kokemusasiantuntijavanhempien kanssa. Toivomme saavamme kuulla kaikenlaisia kokemuksia.

Opinnäytetyö toteutetaan yksilöhaastatteluina mielellään loka-marraskuun 2017 aikana. Aikaa haastatteluun on hyvä varata 1 - 1½ tuntia. Haastattelut toteutetaan haastateltavalle sopivassa paikassa. Asumme itse pääkaupunkiseudulla, mutta voimme pitää haastattelun Skypen välityksellä, mikäli kasvokkain tapaaminen ei onnistu. Haastattelut äänitetään analysointia varten. Kerättyä aineistoa käsitellään luottamuksellisesti ja käytetään vain tähän opinnäytetyöhön. Haastateltavien henkilöllisyys säilyy anonyymina ja kerätty aineisto hävitetään opinnäytetyön valmistuttua.

Vastaamme mielellämme mahdollisiin lisäkysymyksiin. Voit olla meihin yhteydessä sähköpostitse kysymyksiä ja haastatteluajan tiimoilta.

Ystävällisin terveisin ja avusta kiittäen
Wilhelmina Aalto ja Emilia Alanen

Liite 4: Esimerkki alkuperäisilmauksista, pelkistetyistä ilmauksista ja alaluokista

Alkuperäisilmaus	Pelkistetty ilmaus	Alaluokka
"Mut sitte mä kyl aattelin just näitten yksittäisten kokemusten pohjalta, että kyl se vois olla tosi hyödyllistä, vaikka se oliki vähän uutta."	Odotus hyödyllisyydestä	Myönteiset odotukset yhteistyöstä
"Innostusta siihen että me voidaan tehdä näin ja hyvää mieltä siitä et tää on oikein, ja et enemmän semmosia hyviä fiiliksiä."	Innostunut ja hyvä fiilis	
"--mulla ei oo minkäänlaisia erityisiä ajatuksia, ainakaan mitään negatiivisia ajatuksia vaan päinvastoin odottavia ajatuksia--"	Odottavat ajatukset	
"No mä suhtaudun kyllä aina kaikkeen uuteen silleen myönteisesti ja mun on ollu helppo lähestyä ihmisiä. Ehkä johtuu siitä, että ite en oo varsinaisesti ollu huostaanottoprosesseissa yleensä mukana--"	Myönteinen suhtautuminen helpompaa, koska ei ole itse mukana huostaanottoprosesseissa.	
"--se jännitys ja sit varmaan se, että miten mä sanon etten mä vaan loukkais ja olisin riittävän hienotunteinen ja kunnioittava niitä kokemuksia kohtaan. [--] Ja se että niinkun ihan sama mitä nämä vanhemmat mä ajattelen että varmaan miettivät, niin että se, että tulenko minä ymmärretyksi että mitä mä sanon."	Jännitystä siitä, miten olla riittävän hienotunteinen ja tuleeko ymmärretyksi	Jännittäminen ja varautuneisuus

<p>"No kyllä mä silloin mietin siinä alussa, että mitäköhän tästä tulee. [--] Enkä sitä ees sen kummemmin osannu yhtään ajatella et mitä se kokemusasiantuntijuus siihen vois tuoda tai mitä se tarkoittaa."</p>	<p>Jännitys työn sujumisesta ja epätietoisuus kokemusasiantuntijuudesta</p>	
<p>"No ehkä mä vähän mietin sitä, että mitähän taitoja se mahtaa multa vaatia, et tarviiks mun osata jotain erityistä tai et ehkä vähän samanlaisia ajatuksia ku minkä tahansa uuden äärellä, että mitenköhän mä nyt mahdan osata tätä hommaa, ja että onks tässä mahdollista tehdä sellasia mokia tai virheitä."</p>	<p>Pohdinta, mitä taitoja vaatii ja miten itse osaa</p>	
<p>"Mua jännitti ihan hirveesti. Mä kadotin ikään kun kaiken sen osaamisen mitä mä oon ihmisten kanssa istunu saman pöydän ääressä miettimässä kun mul ei ollukkaa ammattiroolia. Mä olin kehittäjänä miettimässä sitä asiaa yhtä lailla avoimen pöydän äärellä ja mua jännitti ihan sairaasti."</p>	<p>Jännitys kun ei ole ammattiroolin suoja</p>	
<p>"--jännitystä on aina kun näkee uusia ihmisiä ehkä--"</p>	<p>Uusien ihmisten tuoma jännitys</p>	
<p>"--se semmonen ennakkoluuloisuus ehkä oli siinä ihan alussa, mutta hän [kokemusasiantuntija] oli taas persoona ja tyyppinä niin loistava että ei sitä nyt kauaa tarvinnu sitten miettiä."</p>	<p>Ennakkoluuloisuus ennen tutustumista</p>	

"--mä ajattelen et on vastannu odotuksia--"	Vastasi odotuksia	Odotusten toteutuminen
"No sehän ylitti odotukset, ihan täysin."	Ylitti odotukset ihan täysin	
"--yleensä se on sekä vastannu odotuksia että sitten ylittäny ne--"	Odotusten toteutuminen ja ylittyminen	
"--yleensä tulee jotain selasta et on ajatellu et näistä ne varmaan ehkä puhuu tai et nää ne varmaan sitten on niitä teemoja mitkä nousee tai näitä asioita ehkä tulee ja sit ne varmaan on osa niistä ainaki tullu, mut sit on tullu jotain mitä ei oo ite osannu edes odottaakaan--"	Kokemusasiantuntijat yllättivät myönteisesti	
" Pääsääntöisesti myönteisiä [yllätyksiä]--"		
"Ihan turhia pelkoja."	Pelot olivat turhia	
"--se on antanu tosi paljon ja mä uskon et se tulee jatkossa antamaan vielä enemmän, et must tuntuu et mä oon tavallaan tän kokemusasiantuntijoiden kans tehtävän yhteistyön osalta vasta tien alussa--"	Yhteistyö on antanut paljon	
"Se oli mulle itelleni tosi opettavainen kokemus et nyt ollaan tekemässä jotain, mut mua ei suojaa se ammattirooli tässä mihinkä työssä on tottunu."	Opettavainen kokemus olla ilman ammattiroolin suojaa	

Liite 5: Esimerkki alaluokista, yläluokista, pääluokista ja yhdistävästä luokasta

Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka	Yhdistävä luokka
Positiiviset odotukset yhteistyöstä	Ajatukset ennen yhteistyötä	Ammattilaisten suhtautuminen kokemusasiantuntijayhteistyöhön	Voikukkia-yhteiskumppanien kokemuksia työskentelystä lastensuojelun kokemusasiantuntijavanhempien kanssa
Jännittäminen ja varautuneisuus			
Odotusten toteutuminen			
Positiivinen suhtautuminen työyhteisössä	Työyhteisön ja työympäristön suhtautuminen		
Varautunut suhtautuminen työyhteisössä			
Muutos työympäristön suhtautumisessa			
Syyt pyytää kokemusasiantuntijoita yhteistyöhön	Kokemusasiantuntijoiden arvostus		
Kokemusasiantuntijoiden tärkeys kehittämisessä			
Kokemusten arvostus			
Kokemusasiantuntijaan suhtaudutaan tasavertaisesti	Yhteistyön tasavertaisuus		
Yhteistyön tasavertaisuudessa huomioitavaa/korjattavaa			